

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Institutionen för svenska, flerspråkighet och språkteknologi

”Och min värld har blivit större”-
En studie om flerspråkiga identiteter i dagens Sverige
Vesna Bušić

Masteruppsats, SSA, 15 hp
Ämne: Svenska som andraspråk
Termin: Vårterminen 2022
Handledare: Carla Jonsson

Sammandrag

Syftet med denna studie har varit att belysa hur fyra personer som kom till Sverige som flyktingbarn från Bosnien under 1990- talet förhandlat sina identiteter utifrån språk, valmöjligheter och agency. I studiens fokusgruppsamtal där deltagarna, som är i 30-årsåldern idag, diskuterar användning av sina språk får vi insikt i hur de positionerar sig och positioneras av andra så väl i samtalet som i sina berättelser om språkanvändningen över tid. Fokusgruppsamtalet har transkriberats och analyserats med hjälp av innehållsanalys där studiens centrala teman har utkristaliserats, nämligen språkbyte och språkbevarande samt identitetsförhandlingar och agency. Studiens resultat överensstämmer med den poststrukturalistiska synen på identitet som snarare är dynamisk, motsägelsefull och flerdimensionell än statisk och essentialistisk (Block, 2006; Pavlenko & Blackledge, 2004). Deltagarna visar agency när de tar kontroll över sina liv genom att göra självständiga val som bland annat rör bevarandet av modersmålet vilket gör de, och inte deras föräldrar, huvudansvariga i denna process. Studiens deltagare låter sig inte kategoriseras in i de förutbestämda, statiska grupper som de var tvungna att förhålla sig till i början, vid ankomsten till Sverige. De poängterar att deras värld, över tid har kommit att bestå av fler valmöjligheter med olika identitetsalternativ som inte är etnicitetsbaserade. Med sina språkliga och sociala resurser är de idag rustade att både förhandla och omförhandla sina nya och gamla identiteter samt motstå de oönskade.

Nyckelord: *agency, flerspråkighet, identitet, identitetsförhandlingar, modersmål, svenska som andraspråk, positionering, språkbyte och språkbevarande, språk som kulturellt kapital.*

Innehållsförteckning

1.	Inledning och bakgrund.....	1
2.	Syfte och forskningsfrågor.....	2
3.	Tidigare forskning.....	2
4.	Defintioner och begrepp	5
5.	Teoriram.....	7
6.	Metod och material	10
6.1.	Metod - utgångspunkter	10
6.2.	Metodologiska överväganden	11
6.3.	Forskningsetiska överväganden	12
6.4.	Deltagare - urval och presentation	13
6.4.1.	Presentation av deltagare.....	14
6.5.	Fokusgruppintervju – genomförande.....	14
6.6.	Material: transkription.....	15
6.7.	Analysmetod	16
7.	Resultat och diskussion.....	17
7.1.	Resultat: Språkbyte? - Att bli en del av samhället	17
7.2.	Diskussion: Språkbyte? - Att bli en del av samhället	20
7.3.	Resultat: Språkbevarande - Inte bara ett småsamtalsspråk, trots allt?	22
7.4.	Diskussion: Språkbevarande - Inte bara ett småsamtalsspråk, trots allt?.	24
7.5.	Resultat: Identitetsförhandlingar: Att positionera sig och positioneras av andra	28
7.6.	Diskussion: Identitetsförhandlingar: Att positionera sig och positioneras av andra	31
7.7.	Resultat: Agency - en värld med många valmöjligheter	35
7.8.	Diskussion: Agency – en värld med många valmöjligheter	37
8.	Avslutning	40
8.1.	Relatonen melllan bosniska och svenska över tid	40
8.2.	Identitetsförhandlingar utifrån språk, valmöjligheter och agency	41
9.	Litteraturförteckning	44
	Bilagor	50

1. Inledning och bakgrund

På 1990-talet tog Sverige emot cirka 100.000 flyktingar från det sönderfallande Jugoslavien, främst från Bosnien-Hercegovina (Migrationsverket:2021). Dessa flyktingar har lyckats bäst på arbetsmarknaden jämfört med andra flyktinggrupper i Sverige, enligt Ekberg (2016). Inom denna grupp utmärker sig särskilt de personer som var mellan 4 och 10 år gamla vid ankomsten till Sverige 1992-1993 eftersom de idag även har ”något högre sysselsättningsgrad än inrikesfödda” (Ekberg, 2016:9). På så sätt utgör de ett undantag i statistiken men statistiken visar inte människorna bakom dessa uppgifter vilket denna studie hoppas bidra med.

Här samtalar fyra av dessa flyktingar, som idag är i 30-årsåldern, om sina identiteter utifrån sina språk. Samband mellan språk och identitet beskriver Norton (2013) genom att påpeka att det är “through the language that a person negotiates a sense of self within and across different sites and different points in time [...]” (2013:45). Men frågan om vilket/vilka språk man talar är inte alltid enkel att besvara. I och med inbördeskriget i Jugoslavien på 1990-talet blev språkfrågan en del av konflikten då serbokroatiska som var ett gemensamt språk i Bosnien och Hercegovina delades upp i tre språk: bosniska (för bosniska muslimer - bošnjaker), kroatiska (för bosniska katolska kroater), och serbiska (för bosniska ortodoxa serber) (Gustafsson, 2014:36).

På så sätt kom dessa språk att förknippas med religion och etnicitet vilket i praktiken kan innebära att en bosnienkroat, en bošnjak och en bosnienserb som bott på samma gata eller även tillhört samma familj talar nu tre språk, kroatiska, bosniska och serbiska (ibid.). Att frågan om språk och identitet kan bli ännu mer komplex kan illustreras med studiens deltagare. Samtidigt som de tillhör familjer bestående av de olika bosniska etniciteterna och religionerna ska de även kunna förhålla sig till sina identiteter utifrån den svenska kontexten vilket denna studie handlar om.

2. Syfte och forskningsfrågor

Studiens övergripande syfte är att belysa hur några flerspråkiga personer från Bosnien relaterar sina språk till sitt identitetsskapande.

Forskningsfrågor:

1. Hur beskriver deltagarna sin språkanvändning utifrån relationen mellan sitt modersmål bosniska och sitt andraspråk svenska över tid?
2. Hur har deltagarna förhandlat sina identiteter utifrån språk, valmöjligheter och agency över tid?

3. Tidigare forskning

På senare tid har forskning kring identitet och språk i flerspråkiga kontexter gått ifrån att betrakta identitet som en uppsättning av statiska kategorier som är inlärd eller biologiskt baserade mot att betrakta identitet som en social konstruktion. I dagens globaliserade värld kan vi varken utgå ifrån att olika samhällsgrupper är tydligt avgränsade från varandra eller att deras medlemmar är mer eller mindre lika. Däremot är identitet inte ”a free-for-all in which individuals are at liberty to mix and match designer identities of their choosing” enligt Preece (2020:3) vilket bland annat framgår av de undersökningar som beskrivs nedan.

Giampapa (2004) undersöker till exempel hur tre italiensk-kanadensiska ungdomar förhandlar sina identiteter genom att röra sig från periferin till centrum inom och över sina mångfacetterade världar. Undersökningen utgår från följande identitetsmarkörer: etnicitet, språk, ras, kön, sexuell läggning, religion och medborgarskap. Undersökningen visar att några identiteter som exempelvis gäller vissa yrkesroller är förhandlingsbara medan några andra bland annat sexuell läggning inte är det. Giampapa (2004) betonar dock att deltagarna i hennes undersökning har hittat vägar

att omförhandla sina oönskade och påtvingade identiteter och omformulera ”at least for themselves – what it means to be Italian Canadian” (2004:216).

De Fina (2020: 163-179) beskriver migranter som transnationella individer som inte är bundna till en national stat, etnicitet, kultur eller ett språk utan de vars identiteter är flytande och växer fram ur deras olika kulturella och språkliga praktiker från både hemlandet och de nya boplatserna. Även György-Ullholm (2010b) betraktar identitet som en dynamisk process när hon beskriver några ungdomar i Sverige med ungersk bakgrund. Gemensamt för dessa ungdomar är att de rör sig i mångfacetterade kontexter där det, i fråga om deras identitet, blir då paradoxalt att sammanfatta deras identiteter med att de ska kunna välja om de är svenskar eller ungrare. Denna undersökning poängterar bland annat att det inte går att förutsäga individens känsla av grupptillhörighet utifrån föräldrarnas härkomst eller individens modersmål.

När det handlar om flerspråkighet utifrån ett samhällsligt perspektiv har exempelvis Milani (2013) påtalat en stark enspråkig norm som fortfarande råder i Sverige trots att en stor del svenska medborgare är långt ifrån enspråkiga. Sverige är inte alls något undantag i detta avseende utan kan snarare betraktas som en del av världen. Silverstein talar till exempel om *monoglot ideology* (1996:285) som baseras på att samhällen är enspråkiga vilket förnekar de existerande flerspråkiga språkpraktikerna och den språkliga mångfalden i världen. En sådan ideologi producerar och reglerar identiteter och påverkar språkpraktiker inom utbildningen och det offentliga livet på många olika sätt som bland annat kan leda till språkförlust hos flerspråkiga individer, enligt Blommaert (2006: 244-245).

Detta illustreras till exempel i Mills (2004) studie där hon vittnar om hur några tvåspråkiga mödrar från Pakistan som bor i England förhandlar sina mångsidiga identiteter i en flerspråkig kontext. Å ena sidan krävs det, från släktingarnas sida, att de som goda mödrar ska bevara modersmålet hos sina barn vilket även inkluderar en fostran där familjetraditioner ingår. Å andra sidan ska de även se till att deras barn får en god utbildning vilket i sin tur kräver goda kunskaper i engelska som då ska prioriteras. Dessutom är dessa kvinnor i färd att skapa sina egna nya identiteter på sitt andraspråk som blivande välkvalificerade, ambitiösa yrkesverksamma kvinnor samtidigt. Studien visar att denna komplexa situation ledde till att de:

felt either that they had mistakenly promoted English too strongly or that they were failing as good parents in finding the time and resources to support the mother tongue (Mills, 2004:187).

Här påvisar Mills (2004) hur de rådande språkideologierna kan påverka ens språkval så att modersmålet förlorar sitt värde vilket i sin tur kan möjliggöra konstruktion av nya identiteter men även förlust av de gamla.

Pavlenko (2004) undersöker också relationen mellan andraspråksinläring, andraspråksanvändning och identitet och påpekar att idén om identitetsförhandlingar måste ses utifrån ett sociohistoriskt perspektiv. Detta gör hon genom att jämföra identitetsförhandlingar i en corpus bestående av invandrarbiografier från slutet av 1900-talet med de som har publicerats under de senaste två decennierna i den amerikanska kontexten. Hon konstaterar bland annat att det rådde en större språklig tolerans beträffande invandranas engelska som andraspråk i slutet av 1900-talet än idag och att deras språkkunskaper inte blev ifrågasatta på samma sätt då som nu. Dagens invandrare befinner sig däremot i en situation där inläring av ett andraspråk även kan innebära "losing or giving up the first" (Pavlenko, 2004:63).

Huruvida människor förknippat sina språk med sina identiteter under olika tidsperioder, handlar inte om individuella föreställningar, utan snarare om rådande språkideologier, lagar, politik, litteratur och historia vilket innebär att de identiteter som är förhandlingsbara idag "may have been non-negotiated or non-negotiable in the past" Pavlenko (2004:63). Identitetsförhandlingar är alltså inte bara en fråga om våra egna val utan måste ses i ett större samhällsperspektiv (Preece, 2020:3).

4. Definitioner och begrepp

För att definiera tvåspråkighet kan fyra olika typer av kriterier användas, nämligen ursprung, kompetens, funktion och attityder (Skutnabb-Kangas, 1981:94). Idag används begreppet *flerspråkighet* för att beskriva personer som talar fler än ett språk medan begreppet tvåspråkighet kategoriseras som ett specialfall av flerspråkighet (Otterup, 2005:13). Med ursprungskriteriet menas att man har lärt sig två eller flera språk av sina föräldrar från början medan kompetenskriteriet handlar om vilken språkfärdighetsnivå man uppvisar på sina språk. Funktionskriteriet handlar om hur man använder språken i sitt vardagliga liv och om det sker utifrån omgivningens förväntningar och/eller egna val. Det fjärde kriteriet, attityder, handlar om ens omgivning betraktar en som flerspråkig eller om man själv identifierar sig som flerspråkig. I enlighet med Skutnabb-Kangas (1981:94) funktionsdefinition definieras, i denna studie, flerspråkiga individer som de som använder eller kan använda sig av fler än ett språk i sin vardag utifrån sina önskemål och samhällets krav.

När man talar om flerspråkighet i forskningssammanhang brukar man göra en distinktion mellan *förstaspråk* och *andraspråk*. Ett *förstaspråk* betecknar det språk en person har lärt sig först med sina föräldrar eller vårdnadshavare medan ett *andraspråk* avser det språk som man har lärt sig efter att förstaspråket lärts in eller börjat etableras, enligt Abrahamsson & Bylund (2012:154). Termerna *modersmål* och *förstaspråk* likställs på så sätt att *modersmålet* brukar definieras som en persons första etablerade språk eller det språk man blivit exponerad för först (Abrahamsson & Bylund, 2012:154). I denna studie används termen *modersmål* när det syftas på bosniska eftersom studiens deltagare har gått *modersmålsundervisning* på det språket. ”Modersmålsundervisning är ett frivilligt ämne, vilket betyder att ett önskemål från eleven eller elevens föräldrars sida måste identifieras” (Hyltenstam & Milani, 2012:55). I skollagen (SFS 2010:800) står det bland annat att de elever som har ett annat umgängesspråk än svenska i hemmet har rätt till *modersmålsundervisning* både i grundskolan och gymnasiet. När deltagarna talar om svenska som ett av sina språk använder jag termen *andraspråk* eftersom det är ett språk de har lärt sig efter ankomsten till Sverige som ”ett språk som mer eller mindre omedvetet tillägnats

informellt i den miljö där språket fungerar som huvudsakligt kommunikationsspråk” (Abrahamsson & Bylund, 2012:156).

I stället för att prata om modersmål, förstaspråk och andraspråk utgår teorierna om *translanguaging* från flerspråkighet som norm. (Garcia 2009) ser flerspråkighet som ett dynamiskt fenomen där de flerspråkigas alla språk är delar av samma helhet som de använder för att ”make sense of their bilingual worlds” (2009:45). Flerspråkiga individer använder alltså alla sina språkliga resurser tillsammans i syfte att kommunicera utan att avgränsa de som separata språk så som bosniska, engelska, eller spanska. Däremot betyder det inte att de inte är medvetna om att olika språk värderas på olika sätt vilket avslöjar ”the discrepancies between the boundaries in linguistic structural terms versus those in sociocultural and ideological terms” (Wei, 2018:19).

Samtidigt som Garcia (2009) och Wei (2018) problematiserar lingvistiska, sociokulturella och ideologiska gränser via *translanguaging* problematiserar Vertovec (2007) geografiska gränser via termen *superdiversity* som innebär att dagens språkliga och kulturella mångfald har fått nya dimensioner i och med globaliseringen. Dagens mångfald kan inte längre beskrivas utifrån tydligt avgränsade homogena grupper med relativt liknande etniska, sociokulturella eller språkliga bakgrunder, vilket var möjligt före 1990-talet (Budach & de Saint-Georges, 2017:63). Idag handlar det om mer komplexa migrationsmönster där människor flyttar till fler nya platser samtidigt som de även kan upprätthålla starkare kontakter med sina tidigare hem tack vare digitaliseringen och på så sätt förbli aktiva på två eller fler nationella arenor (ibid.). Denna dynamik öppnar upp för fler identitetsvalmöjligheter inte bara bland olika invandrar- och minoritetsgrupper utan även för enskilda individer inom dessa grupper än tidigare och benämns som *superdiversity* av Vertovec (2007:1025). Termen *superdiversity* används i denna studie för att kunna problematisera den i relation till deltagarnas och deras föräldrars situation som flyktingar i Sverige.

5. Teoriram

Relationen mellan språk och identitet hos flerspråkiga individer i denna studie diskuteras huvudsakligen utifrån poststrukturalistiska och socialkonstruktivistiska teoretiska ansatser som snarare betraktar identitet som dynamisk, motsägelsefull och flerdimensionell än statisk och essentialistisk (Block, 2007; Pavlenko & Blackledge, 2004). Studiens centrala teoretiska termer: agency, identitet, språkbyte och språkbevarande, språk som kulturellt kapital samt positionering presenteras nedan.

Enligt Bauman (2004:12) blir frågan om ens *identitet* aktuell när ens känsla av tillhörighet destabiliseras vilket kan te sig särskilt traumatiskt bland de som har tvingats fly sina länder av olika anledningar. I sådana situationer kan man själv känna sig eller kan de andra få en att känna sig ”out of place” (Bauman, 2004:39). Och det är just denna känsla som ger upphov till ”identity work and creates opportunities for new subjectivities” genom samspelet mellan det gamla och det nya, enligt Preece (2020:2). *Identitet* handlar alltså om en process som utvecklas över tid och rum utifrån ens relation till ens omgivning och kan definieras som:

how a person understands his or her relationship to the world, how that relationship is constructed across time and space, and how the person understands possibilities for the future (Norton, 2000:5).

Enligt bland annat Hall (1996:1-17) och Joseph (2006:261-267) uppstår identitetskonstruktioner ur olika sociala sammanhang och diskurser och är beroende av så väl hur vi uppfattar oss själva som hur de andra gör det i dessa sammanhang. Med andra ord kan man konstatera att vår identitetskonstruktion grundas i hur vi förstår vilka vi är och vilka de andra är (ibid.). Oakes (2001:33) påstår exempelvis att vi bildar våra identiteter utifrån både inkluderingar och exkluderingar genom att positionera oss själva inom eller utanför vissa grupper som grundas i kategorier som modersmål, första- och andraspråk, etnicitet, nationalitet, kulturell bakgrund, ålder, kön et cetera. Poststrukturalismen problematiserar och ifrågasätter dessa kategorier och deras objektivitet och försöker dekonstruera dem genom att belysa dem utifrån ett sociokulturellt, politiskt och historiskt perspektiv (Pavlenko & Blackledge, 2004).

Inom socialkonstruktivismen ses inte heller dessa kategorier som objektiva eller statiska utan som något som ständigt konstrueras och rekonstrueras i samspråk och samspel med andra (Hall 1996:1-17; Joseph, 2006:261-267). Samtidigt som vi positionerar oss själva som "vi" i en grupp, definierar vi "den andre" som är utanför och på så sätt blir den andre så viktig "for our identities, that it can even be considered as part of ourselves" (Kristeva 1988:9). Enligt Davies & Harré (1990:47) är det möjligt att observera hur identiteter skapas genom *positioning* [positionering] vilket sker så väl i diskursen via självrepresentation som i gemensamt producerade berättelser (Davies & Harré, 1990:47). Enligt Maguire & Curdt Christiansen (2007) handlar *subject positioning* om "the personal understanding of self and expression of agency" (2007:50).

Leung, Harris & Ramptons (1997) *three-part model of language identity* beskriver till exempel hur ens *positionering* kan se ut utifrån individens språk, valmöjligheter och *agency*. Enligt denna modell består ens språkidentitet av *language expertise*, *language affiliation* och *language inheritance*. *Language expertise* innebär den kompetensnivå en person har utvecklat på sitt/sina språk medan *language affiliation* avser vår känsla av samhörighet eller identifikation med ett språk oavsett om vi "nominally belong to the social group customarily associated with it" (Leung, Harris & Rampton, 1997:555). Den tredje komponenten i denna modell är *language inheritance* som avser det eller de språk som överförs till barn via deras familjer "whether or not they claim expertise in or affiliation to that language" (1977:555). Denna modell visar även att flerspråkiga individer väljer sina identiteter genom *agency* som Ahearn (2001) beskriver som "a way to talk about human capacity to act" (2001:7). Vidare förklarar Belz (2002) *agency* som "the ability to author or make meaning, to choose which role will be enacted in which way in which institutional context" (2002:18).

Flerspråkiga personer som exempelvis har växt upp med något annat/några andra språk än majoritetsspråk hemma navigerar bland sina olika språk och förhandlar sina identiteter utifrån de maktrelationer som uppstår språken emellan i samhället. I detta sammanhang är det även relevant att belysa Bourdieus (1999) koncept av *språk som kulturellt kapital*. Huruvida flerspråkiga personer positionerar sig som talare av sina modersmål respektive majoritetsspråk är inte enbart upp till dem utan även beror på

vilket värde som tillskrivs dessa språk på Bourdieus *språkmarknad* (1999). Utifrån ett lingvistiskt perspektiv är det självklart att alla språk har samma värde men på *språkmarknaden* får majoritetsspråken ett högre kulturellt värde vilket i sin tur leder till att användningen av dessa språk premieras (Bourdieu, 1999:39).

Att språken hos flerspråkiga personer har varierat i styrka och användning över tid kan även diskuteras med hjälp av begreppen *språkbyte* och *språkbevarande* som inte ses som två separata avslutade processer som står i konflikt med varandra. Enligt Hyltenstam & Stroud (1991) kan *språkbyte* och *språkbevarande* beskrivas på följande sätt:

I språkkontaktsituationer kan en befolkningsgrupp – [eller enskilda personer] ofta över flera generationer - gå över till att använda en annan grupps språk. Man säger då att ett språkbyte har skett. Men den kan också fortsätta att använda sitt eget språk, trots att betingelser för språkbyte föreligger. I detta fall talar man om språkbevarande (Hyltenstam & Stroud 1991:9).

Dessa kan snarare ses som en och samma process vars resultat är beroende av hur flerspråkiga personer hanterar sina språkval i sin vardag (Hyltenstam & Stroud 1991:104). När det gäller *språkbevarande* betonar exempelvis Beykont (2010), Hurst (2017) och Tuominen (1999) att det handlar om ett samspel mellan en rad faktorer på både individ- och samhällsnivå som påverkar denna process där värdet av migranternas språkliga resurser aldrig upphör att förhandlas och omförhandlas.

6. Metod och material

6.1. Metod - utgångspunkter

För att kunna undersöka samband mellan språk och identitet används oftast de metoder som möjliggör insamling av talad interaktion eftersom det allmänt är accepterat att identiteter inte kan separeras från språk samt att identiteter är sociala konstruktioner (Duran Eppler & Codó, 2020:306). I denna studie har jag valt att använda mig av en kvalitativ metod i form av en fokusgruppsintervju där "public discourses are frequently reproduced" på ett sätt som inte alltid förekommer i enskilda intervjuer (Tusting, Crawshaw & Callen, 2002:669). En fokusgrupp beskrivs som en grupp människor som "under begränsad tid får diskutera ett givet ämne med varandra" (Wibeck, 2010:11). Ordet *fokus* pekar alltså på att samtalet ska handla om ett på förhand bestämt ämne vilket initieras av samtalsledarens inledning (Wibeck, 2010:11). Till skillnad från traditionella gruppintervjuer där varje person svarar på en fråga i taget, är syftet med studiens fokusgruppsintervju att deltagarna så långt det är möjligt ska kunna interagera fritt med varandra, utan någon större inblandning från min sida.

Denna metod kan även minska forskarens makt eftersom samtalet sker på deltagarnas villkor i en relativt stor utsträckning (Wibeck, 2010:24) och därmed gör att deltagarna inte blir "research subjects" vilket bland annat Pavlenko & Blackledge (2004:25) varnar för i forskningssammanhang kring språk och identitet. Metoden går dessutom i linje med studiens teoretiska utgångspunkter där studiens deltagare betraktas som personer som visar agency genom att kunna "imagine, take up, and perform new roles or identities and to take concrete actions in pursuit of their goals" (Duff, 2012:417) och på så sätt tar kontroll över sitt liv.

Att samtala om sin identitet är dock ingen enkel uppgift eftersom "it goes to the heart of our most intimate beliefs and emotions" (Duran Eppler & Codó, 2020:308) och kan skapa stress och oro, särskilt i vissa politiskt laddade sammanhang vilket studiens deltagare exempelvis har upplevt som barn. Därför verkar det inte befogat att ställa direkta frågor om ens identitet eftersom det enbart kan leda till "short and ready-made responses" (ibid.) som snarare kan avspegla forskarens förväntningar än de intervjuades verkliga tankar och uppfattningar. Av den aledningen, har jag initierat deltagarnas fokussamtal genom att be dem att berätta för varandra om sina språk och vad dessa har betytt för dem över tid utan att nämna ordet identitet explicit. Deras samtal tar avstamp i ankomsten till Sverige för att sedan röra sig mot deras nuvarande livssituation och även deras framtid, vilket följer Nortons definition av identitet som ett sätt hur en person förstår sig själv och sin relation till världen och hur denna relation skapas "across time and space, and how the person understands possibilities for the future (Norton, 2000:5).

I denna studie aktualiseras även Davies & Harrés *positioneringsperspektiv* (1990:47) som går ut på att deltagarna, genom att positionera sig gentemot varandra i fokusgruppsamtalen, både producerar och reproducerar sig själva via sina berättelser om hur de har levt sina liv samt hur de tänker leva sina liv i framtiden. I studiens fokusgruppsamtal kan vi alltså observera hur deltagarna förhandlar sina identiteter i en pågående samtalssituation genom att förhålla sig till varandras yttranden samtidigt som vi även får ta del av hur de beskriver sina identitetsförhandlingar över tid.

6.2. Metodologiska överväganden

Wibeck (2010:56) skiljer mellan strukturerade och ostrukturerade fokusgruppsintervjuer. "Ju mer moderatoren styr interaktionen i gruppen, desto mer strukturerad kan den anses vara" (2010:56). I värsta fall kan det innebära att forskarens föreställningar tar över och på så sätt lämnar för lite utrymme för deltagarnas tankar och åsikter. En ostrukturerad fokusgruppsintervju innebär däremot att deltagarna talar mest med varandra och inte med forskaren vilket har både för- och nackdelar (2010:57). En nackdel är att en sådan diskussion kan bli relativt oorganiserad och svår att transkribera samt analysera och en annan att vissa

ämnesaspekter aldrig kommer på tal om forskaren inte introducerar dem. Utifrån detta har jag kommit fram att en halvstrukturerad fokusgruppsintervju är mest lämplig för denna studie där deltagarna får diskutera med varandra genom att ställa frågor till varandra, kommentera varandras uttalanden och introducera nya ämnen. Med hjälp av en intervjuguide (Wibeck, 2010:73), har jag däremot styrt diskussionen med nödvändiga följdfrågor i de få fall deltagarna har gått ifrån ämnet eller då jag har velat fördela ordet så att alla skulle få lika mycket talutrymme. Intervjuguiden innehåller några frågor (öppnings-, introduktions-, övergångs-, nyckelfrågor och avslutande frågor) som elicerar de för studiens relevanta områden som ska täckas in (Bilaga 1). Dessa frågor har även underlättat innehållsanalysen av fokusgruppsdatan eftersom de teman som framträtt i analysen sammanfaller med intervjuguidens frågeområden (Wibeck, 2010:105).

6.3. Forskningsetiska överväganden

Enligt Vetenskapsrådet (2011:13f) består individskyddskravet av en samling etiska regler som i sin tur delas upp i fyra undergrupper, nämligen informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. I min studie har jag tagit hänsyn till dessa krav med särskild betoning på konfidentialitetskravet eftersom jag har använt en fokusgruppintervju för insamling av data som kan vara av känslig natur. "Vid enkäter och intervjuer kan kravet på skydd av de medverkandes identitet tillgodoses genom användningen av kodnycklar och genom att svaren maskeras och anonymiseras" (Vetenskapsrådet 2011:28). Detta har beaktats genom att deltagarna har fått fingerade namn samt att vissa geografiska platser de talar om i intervjun inte nämns explicit utan via några indirekta omskrivningar. För att följa informationskravet och samtyckeskravet har jag före fokusgruppsintervjun skickat ett informationsbrev till deltagarna. Informationsbrevet (Bilaga 2) innehåller en kort beskrivning av studiens syfte samt hur datainsamlingen och materialet hanteras. I detta brev har deltagarna även informerats om att de kommer att få samtalstranskriptionen per mail för att kunna läsa igenom den och få möjlighet att

kommentera den eller lägga till något om de vill. I samband med intervjun har deltagarna också skrivit under en samtyckesblankett (Bilaga 3).

6.4. Deltagare - urval och presentation

Enligt Wibeck (2010:62) blir ett lämpligt antal deltagare i en fokusgrupp ”inte färre än fyra och inte fler än sex personer.” Hon förklarar att det är klokt att undvika så kallade triader där det finns inbyggda spänningar i och med att var och en kommer att agera som medlare mellan de andra två. Om det å andra sidan blir fler än sex personer i en fokusgrupp kan det finnas risk att det bildas subgrupper som samtalar med varandra så att vissa personer inte får något talutrymme över huvudtaget (2010:63). Utifrån detta har jag valt fyra personer med liknande ålder och socioekonomisk samt etnisk bakgrund för att dessutom få en förhållandevis homogen grupp då deltagare i sådana fall är mer villiga att ”dela åsikter med varandra och lämna ut personlig information” (Wibeck, 2010:63). En sådan grupp sammansättning ger, med andra ord, goda förutsättningar för att deltagarna ska känna att de har lika mycket makt i samtalet vilket kan resultera i intressanta diskussioner.

Dessa fyra personer har alltså rekryterats utifrån ett strategiskt urval (Morgan, 1998:56), det vill säga utifrån studiens syfte vilket är att ”få ökad insikt och förståelse genom att på djupet studera” (Wibeck, 2010:66) deras personliga upplevelser inom ämnet flerspråkighet och identitet och på så sätt bejaka det emiska perspektivet (Friedman 2012:182). Kontakten med potentiella deltagare har från början initierats med hjälp av några bekantas bekanta som har vidarebefordrat mitt informationsbrev (Bilaga 2) till dem.

6.4.1. Presentation av deltagare

Här nedan följer en kort presentation av studiens deltagare vars namn är fingerade. Det de har gemensamt är att de kom till Sverige på 1990-talet som flyktingbarn från Bosnien och att de har samma modersmål.

- Alma är nyutexaminerad psykolog som för tillfället gör sin PTP-tjänst i en mellanstor stad i Sverige. Hon kom till Sverige 1993 då hon var sex år. Alma använder sig av svenska, bosniska och engelska dagligen.
- Emil är gymnasielärare i SO-ämnena och har arbetat på en gymnasieskola i en mellanstorstad i Sverige i fem år. Han kom till Sverige 1992 då han var åtta år. Emil använder sig av svenska och bosniska dagligen.
- Milan är civilingenjör med eget företag med fyrtio anställda som han drivit i en mellanstorstad i Sverige de senaste åren. Han kom till Sverige 1993 då han var nio år. Milan använder sig av svenska, engelska, spanska och bosniska dagligen.
- Sara är doktorand i pedagogik vid ett svenskt universitet. Hon kom till Sverige 1992 då hon var fem år. I sin vardag använder hon sig av svenska, engelska och bosniska.

6.5. Fokusgruppintervju – genomförande

”Hur användbara data som genereras från fokusgrupper är beror till stor del på hur deltagarna känner sig inför att dela med sig av sina tankar och erfarenheter i gruppen” (Wibeck, 2010:29). De faktorer som jag kunnat påverka på förhand var deltagarnas liknande bakgrund vad bland annat gäller modersmål, ålder, utbildning och ursprungsland. Beträffande min egen makt som samtalsledare var jag noga med att påpeka att min roll inte var att kontrollera deltagarnas kunskaper utan lyssna på de

och eventuellt introducera nya frågor om det behövdes. Även den fysiska omgivningen påverkar fokusgruppsamtalets utfall. Enligt Wibeck (2010:32) har det visat sig att interaktion i fokusgrupper blir mer intensiv i mindre rum utan några väggdekorationer som annars kan distrahera deltagarna. För att beakta detta har jag bokat ett samtalsrum avsett för tio personer på ett biblioteket som deltagarna var bekanta med. Samtalet spelades in via min mobil och överfördes till ett USB för att på så sätt garantera konfidentialitetskravet.

Jag utgick från intervjuguiden (Bilaga 1) och började med några öppningsfrågor vars syfte var att deltagarna skulle bekanta sig med varandra (Wibeck, 2010:73). Efteråt följde några introduktionsfrågor i syfte att introducera ämne, åtföljda av några övergångsfrågor för att leda diskussionen fram till nyckelfrågorna som ägnades mer tid än de tidigare frågorna, för att sedan övergå till de avslutande frågorna (Krueger, 1998:15-34) vilket återges i Bilaga 1. De avslutande frågorna utformades som en kort summering av de mest framträdande ideér som framkommit under samtalet då varje deltagare blev uppmanad att säga om det fanns något ytterligare som skulle betonas, tonas ner eller läggas till.

6.6. Material: transkription

Fokusgruppsamtalet varade i en timme och trettio fem minuter. Enligt Duran och Codó (2020:316) ska man räkna med att det tar mellan sexton och tjugo timmar att transkribera en timme inspelat samtal vilket stämmer överens med den tid som behövdes för denna transkribering. Samtalet har till största del transkriberats på nivå III som enligt Linell (1994:8-12) kan beskrivas som en transkriptionsnivå som är skriftspråksnormerad vilket bland annat innebär att omtagningar och tvekljud har tagits bort (ibid.). ”Syftet med denna typ av transkription är att återge det huvudsakliga innehållet i det som sägs, inte att vara helt ordagrann” (Wibeck, 2010:96) vilket motsvarar studiens forskningsfrågor samt syfte. Jag har även markerat kortare pauser med en punkt inom parentes (.), oavslutade meningar med tre punkter inom parentes (...) samt skrivit mina kommentarer eller förtydliganden inom hakparentes vilket enligt Linell tillhör nivå II (1994:8-12). Det som beskrivs som transkription på nivå I där bland annat talstyrka och överlappande tal ingår för att

kunna beskriva strukturen i samtalet på mikronivå (ibid.) har jag dock inte funnit relevant för denna studie.

Det som däremot har en stor relevans för inspelad interaktion mellan flerspråkiga personer är vilket/vilka språk som används vid transkriptionen, enligt Pavlenko (2007:173). Eftersom deltagarna har valt att tala bosniska har jag både transkriberat och analyserat fokusgruppssamtalet på bosniska vilket ligger i linje med Pavlenkos (ibid.) rekommendationer i detta sammanhang. Efteråt har jag översatt de delar av samtalet som har använts i studien till svenska. Detta exemplifieras i Bilaga 4. I den bosniska versionen är alla ord och fraser som deltagarna uttrycker på svenska eller engelska skrivna i fetstil vilket är ett exempel på *translanguaging*. Detta analyseras inte i någon större utsträckning utan fungerar som exempel på hur deltagarna använder sig av sina språkliga resurser i kommunikationen med varandra under samtalet.

6.7. Analysmetod

För att kunna analysera studiens data har jag använt mig av innehållsanalys i form av *meningstolkning i fem steg*. Enligt Kvale & Brinkmanns (2017:247) *meningstolkning i fem steg* ska man först lyssna på intervjun och läsa igenom transkriberingen upprepade gånger i syfte att få en övergripande bild av innehållet. För det andra ska man enligt Kvale & Brinkmann avgränsa de logiska ”meningsenheterna” (2017:247) i materialet vilket innebär att man ska organisera de i sammanhållna sekvenser utifrån innehållet. För det tredje ska dessa sekvenser kategoriseras under var sin tematiska rubrik som sammanfattar deras innehåll. För det fjärde ska dessa tematiska kategorier knytas ihop med studiens syfte och forskningsfrågor för att i det femte steget kunna formuleras som en sammanhängande text. Enligt Kvale & Brinkmann (2017:154) kan steg tre och steg fyra förekommas genom att i början formulera forskningsfrågor som motsvarar de tematiska kategorierna vilket avspeglas i intervjuguiden (Bilaga 1). I linje med Pavlenkos förslag (2007:167) har jag kopplat ihop studiens tematiska kategorier med de relevanta teoretiska begreppen, nämligen *agency*, *identitet*, *identitetsförhandlingar*, *språkbyte och språkbevarande*, *språk som kulturellt kapital* samt *positionering*.

7. Resultat och diskussion

Utifrån studiens forskningsfrågor beskrivs här resultatet i två huvudkategorier. Den första berör *Språkanvändning utifrån relationen mellan deltagarnas språk (bosniska och svenska)*. Deltagarnas samtal kring sin språkanvändning över tid har till största del handlat om relationen mellan deras modersmål bosniska och deras andraspråk svenska samt vilka händelser, återberättade i retrospektiv, har påverkat denna relation mest. Även engelska och spanska har tagits upp, dock inte i samma utsträckning som de förstnämnda språken. Detta återges i två avsnitt som har delats upp i var sin resultat- och diskussionsdel med underrubrikerna:

- *Språkbyte? - Att bli en del av samhället*
- *Språkbevarande - Inte bara ett småsamtalspråk, trots allt?*

Inom den andra kategorin *Identitetsförhandlingar och agency* samtalade deltagarna om sina språk genom att dela med sig av sina tankar kring sin identitet, sina valmöjligheter samtidigt som deras agency träder fram. I denna del återges hur de själva beskriver sin identitetsresa över tid, hur de har positionerat sig från tonåren fram till vuxenåldern och även hur de positionerar sig under samtalet. Detta återges i två avsnitt som har delats upp i var sin resultat- och diskussionsdel under följande underrubriker:

- *Identitetsförhandlingar: Att positionera sig och positioneras av andra*
- *Agency - en värld med många valmöjligheter*

7.1. Resultat: Språkbyte? - Att bli en del av samhället

Efter en relativt kort vistelse i olika flyktingförläggningar flyttade deltagarna tillsammans med sina familjer till olika kommuner där alla familjemedlemmarna påbörjade den formella inläringen av svenska som andraspråk i olika skolformer samt på olika kurser för vuxna. Alma och Sara började på förskolan medan Emil och Milan som redan hade gått i skolan i Bosnien i tre år, började i en förberedelseklass.

Alma tänker tillbaka på tiden i förskolan som den tid då hon var det enda barnet i gruppen som inte var fött i Sverige. Hon betonar dock att hon inte ”var särskilt medveten om att vi pratade två olika språk.” Sara instämmer och berättar att det gick snabbt med svenskan och att hon var ett av de barn ”som fått språket över en natt.” För Milan och Emil gick det också snabbt med svenskan, särskilt för Milan som under tiden i förberedelseklassen började spela fotboll med sina blivande klasskamrater i ”den vanliga klassen” som han uttrycker det.

Alma berättar att inte bara hennes föräldrar utan även mormor och farmor gick på SFI och att det var viktigt för hennes föräldrar att så fort som möjligt lära sig svenska, komplettera sina utbildningar och börja arbeta: ”För det var så viktigt för dem att vi alla skulle bli en del av detta samhälle, och inte de som stod utanför.” Även Emil, Milan och Sara känner igen sig i Almas beskrivning om hur föräldrarna fokuserade på inläringen av svenska i början. Emil berättar exempelvis att hans mamma till och med ville att de skulle prata svenska hemma ”för att de [föräldrarna] skulle lära sig språket bättre.” Att hela familjen läste svenska var ett vanligt inslag i deltagarnas vardag vilket Alma beskriver på följande sätt:

(...) mamma och vi [hennes yngre syster och pappa] brukade sitta i köket med ett lexikon, hon läste upp olika ord och fraser på bosniska medan vi fick översätta dem till svenska så vi lekte glosförhör i skolan.

Sara ser dessa glosförhör, som också förekom i hennes familj, som föräldrarnas:

sätt att skydda oss [barnen] från de krigskonflikter som ibland fortsatte här i Sverige. Att läsa svenska tillsammans var deras sätt att blicka framåt och inte bakåt.

Efter en period på ungefär fem år, efter SFI och några andra kurser i svenska som andraspråk på komvux och universitetet där deltagarnas föräldrar fick komplettera sina gamla universitets- eller gymnasieutbildningar började de arbeta inom samma yrken de hade utövat i Bosnien med undantag för Almas mamma som till och med skaffade sig en ny universitetsutbildning. Under denna första period i Sverige,

påpekar samtliga deltagare, fokuserade föräldrarna så mycket på svenska så att: ”ingen riktigt märkte hur det gick till när bosniska börjades användas allt mer sällan” som Emil uttrycker det.

Trots modersmålsundervisningen som alla hade en timme i veckan under hela grundskolan blev det allt vanligare att tala svenska även hemma och på fritiden, speciellt med de yngre syskonen och kompisarna. Även engelskan tog allt mer plats inte bara i skolan utan även på fritiden. Alma berättar bland annat om sin bästa kompis från grundskolan som var född i England vars föräldrar: ”aldrig lärt sig svenska så vi pratade enbart engelska med dem.” Till skillnad från Almas föräldrar, tillägger Alma: ”behövde de inte lära sig svenska för att kunna arbeta här.” När det gäller engelska konstaterar dessutom Sara att:

ju äldre man blir (...) man tittar på filmer, lyssnar på musik (.) desto lättare blev det att uttrycka sig på engelska men allt svårare på bosniska som blev allt mer avlägset.

Både Milan och Emil säger att de känner igen sig i Saras beskrivning av hur inte bara svenska utan även engelska blev allt vanligare i deras vardag jämfört med bosniska, som så småningom blev ett småsamtalsspråk enligt Emil. Milan tillägger att, under denna första period i Sverige, var: ”fokus alltid på något annat språk [än bosniska]”. Vidare säger Sara:

Och bosniska utvecklades inte på samma sätt, inte som till exempel svenska både i skolan och vardagen, utan det stannade bara hemma och utvecklades aldrig i några andra situationer (...)

Till skillnad från Alma, Emil och Milan började Sara åka till Bosnien på somrarna för att hälsa på släktingarna:

Varje sommar sedan 1997, i ungefär två månader som min syster och jag var där, då kunde man märka, tycker jag, att efter ett helt sommarlov i Bosnien då hände det automatiskt mycket med språket [bosniska] (...) i början när vi kom var det lite

svårare med språket men ju längre vi var där desto mer utvecklades det. Återigen i Sverige höll det i sig ett tag och sedan tog svenskan över och så fortsatte det (...)

För Milans del blev det dock allt färre personer som han talade bosniska med utanför hemmet:

Vi har inte alls varit där nere [i Bosnien] och här [i Sverige] hade jag bara en väninna från Bosnien men vi började blanda språken efter några år för att i allt större utsträckning övergå till svenska så till slut använde jag vårt språk [bosniska] bara hemma.

Efteråt påpekar Emil att han definitivt känner igen sig i Milans beskrivning vilket han sammanfattar med att säga: ”Så gick det till när svenskan blev vårt starkaste språk!”

7.2. Diskussion: Språkbyte? - Att bli en del av samhället

Utifrån deltagarnas samtal om relationen mellan deras modersmål och andraspråk under den första perioden i Sverige kan det konstateras att modersmålet successivt började ersättas av det dominerande svenska språket och att en form av *gradvist språkbyte* (György-Ullholm, 2010a:9) höll på att ske. Modersmålet bosniska användes främst hemma med föräldrarna medan svenskan användes med syskon och kompisar både i och utanför skolan. Cummins (2017:144) talar, i detta sammanhang, om ”förstaspråkets bräckliga ställning hos elever med invandrarbakgrund.” Här kan vi även konstatera att den modersmålsundervisning Alma, Emil, Milan och Sara deltog i, inte i sig, är någon garanti för att modersmålet ska användas i en större utsträckning.

Detta kan förklarars med hjälp av Bourdieus (1999) koncept av språk som en form av *kulturellt kapital* där Bourdieu (1999) utvidgar den klassiska förståelsen av *kapital* genom att tillskriva det ett symboliskt värde i form av makt som talare av olika språk har i olika samhällen. Utifrån ett lingvistiskt perspektiv har alla språk samma värde men på Bourdieus *språkmarknad* (1999:39) får majoritetsspråken ett högre kulturellt värde. När man exempelvis talar om ett språkligt kapital innebär det att detta kapital

ger en vinst på språkmarknaden i form av bland annat tillgång till olika typer av utbildningar och större arbetsvalmöjligheter. Om det däremot inte längre finns någon marknad för en viss språklig kompetens förlorar den sitt värde och slutar vara ett användbart kapital. För deltagarnas föräldrar i denna studie blir, i detta sammanhang, tydligt att bosniskans marknadsvärde är mycket lägre än svenskans vilket avspeglas i deras strävan att så snabbt som möjligt lära sig svenska för att ”bli en del av samhället, och inte de som stod utanför”. Med andra ord innebar goda kunskaper i svenska en möjlighet att lyckas på arbetsmarknaden för att inte hamna i socialt utanförskap.

Ett annat språk som verkar ha ett högt marknadsvärde på den svenska språkmarknaden är engelska vilket framkommer bland annat från Almas berättelse om hennes bästa väns engelsktalande föräldrar som, till skillnad från deltagarnas föräldrar, inte behövde lära sig svenska för att arbeta i Sverige. I deras fall blir alltså inläringen av svenska något frivilligt som inte sker på bekostnad av förstaspråket och inte heller leder till förlusten av det, vilket däremot kan vara den yttersta konsekvensen för de som talar olika minoritetsspråk i dagens Sverige. Cummins talar exempelvis om ”*språkkyrkogård*, en plats där språk dör ut” (2017:141) när han beskriver hur de barn, liksom studiens deltagare, som har ett annat språk hemma än i skolan, redan under de första åren i förskolan och skolan uppnår en hög nivå på majoritetsspråket och börjar använda det som kontaktspråk med sina syskon och kompisar. Detta sker oftast gradvist och omedvetet vilket avspeglas i Emils ord om att ”ingen riktigt märkte hur det gick till när bosniska börjades använda allt mer sällan.”

För att kunna förstå komplexiteten i de processer som flerspråkiga individer går igenom medan de försöker upprätthålla förbindelser med båda eller flera av sina språk är det relevant att utöver begreppet *språkmarknad* (Bourdieu, 1999:39) även nämna begreppen *språkbyte och språkbevarande*. Hyltenstam & Stroud påpekar att dessa processer är ”två sidor av samma mynt” (1991:10). De utvecklas beroende av hur de flerspråkiga individer, liksom deltagarna i denna studie, gör sina språkval dagligen (Hyltenstam & Stroud, 1991) samt hur deras språkval påverkas av maktrelationerna i samhället de lever i (Bourdieu, 1999). Detta kommer att behandlas ytterligare i nästa avsnitt.

7.3. Resultat: Språkbevarande - Inte bara ett småsamtalsspråk, trots allt?

Deltagrnas gymnasietid har inte påverkat den redan etablerade maktbalansen mellan deras modersmål och svenska utan snarare befäst den, vilket Alma beskriver på följande sätt:

Och när jag är där nere [i Bosnien] på sommaren och pratar med min mormor inser jag att det här inte går längre, jag håller på att förlora nyanser i språket, och det blir jag ledsen över för jag älskar min mormor och farmor (.) båda två återvände dit efter några år här [i Sverige] (...) Då inser jag att jag inte längre kan prata med dem på samma sätt som förut.

Även Sara och Emil bekräftar denna känsla av sorg över att de inte längre kunde samtala med sina släktingar på samma sätt som förut medan de var i Bosnien och hälsade på. Det de dessutom har gemensamt med Alma är att de bestämmer sig för att flytta till Bosnien trots föräldrarnas starka protester. Alma flyttar dit efter gymnasiet för att läsa medicin på ett universitetet i Bosnien och stannar där i två år. Sara gör det efter sina avslutade studier på lärarutbildningen i Sverige samtidigt som hon ska läsa ett masterprogram vid ett svenskt universitet på distans. Hon stannar där i fyra år. I likhet med Sara flyttar även Emil till Bosnien efter att ha gjort lumpen i Sverige för att läsa en lärarutbildning vid en svensk högskola på distans och stannar där i fem år. Även idag, säger Alma, att hennes mamma ”har svårt att prata om det och säger att vi borde ha hoppat över denna period.”

För Emils och Saras del gick det bra med distansstudierna som var på svenska medan Alma berättar att studierna i medicin på bosniska var väldigt krävande, särskilt i början:

(...) vid muntliga tentor får du ett organ som du ska berätta om och där står en professor och en prefekt och alla dina kurskamrater (...) som lyssnar och du står och tänker (...) och (...) jag saknade vissa ord, jag kan latin men när du bara ska beskriva riktning exempelvis ”mot framsidan” förstår jag inte vilken prepositionen som är rätt.

Både Emil, Sara och Milan är imponerade över att Alma har vågat läsa en sådan svår utbildning och ”höjt vårt språk till en akademisk nivå” som Milan uttrycker det. Emil berättar bland annat att han tyckte att det var svårt att hänga med i TV-nyheter eller det som stod i tidningarna:

I början, märkte jag att *Oslobodenje* [en av de största dagstidningar i Bosnien] tog mig (...) vissa artiklar tog även en timme att förstå på riktigt, att verkligen förstå vad som står där (...) Först efter fem år, kan jag säga, har detta förbättrats drastiskt, men det krävs mycket arbete och att du använder språket kostant, och det gäller alla språk (...)

Sara känner igen sig i Emils beskrivning och påpekar att det var svårt att kommunicera med myndigheterna på bosniska i början vilket alltid var enkelt på svenska:

I Sverige går du in på skatteverket med din bank id och där [i Bosnien] måste du gå till ett kontor, och där i luckan är det igen som säger hej till dig (...) Då säger de att du behöver en stämpel (...) och du vet kanske inte vad ”vidimera” betyder (...) Och jag står i en kö och betraktar allt genom mina svenska ögon, finns det inga kölappar här?

Efter några år i Bosnien, berättar Sara att hon ändå kände att ”bosniska och svenska hamnade på samma nivå”, vilket både Alma och Emil känner igen sig i. Alma tillägger att hon är glad att bosniska inte förblev ett småsamtalsspråk som det var i början:

Vi har många släktingar där och det är viktigt för mig att ha en bra kontakt med dem. Dessutom tycker jag mycket om det bosniska språket, det är så vackert! Det vore synd om det skulle glömmas bort för det är en fantastisk skönlitteratur också och jag ser det som ett plus (...) som engelska (...) och definitivt ännu viktigare än engelska, det blir ett till språk utöver svenska (...) för varför skulle jag ge upp det?

Till skillnad från Alma, Emil och Sara åkte Milan tillsammans med sin familj till Bosnien för första gången, efter ankomsten till Sverige, när han fyllde 30 år. Innan

dess avslutade han sin universitetsutbildning i Sverige och fick arbete på ett internationellt företag i Chile där han stannade i två år där både hans spanska och engelska utvecklades avsevärt. Men i Bosnien, berättar han, började han tänka på att han en dag kanske skulle bli pappa:

Eftersom både jag och min bror har svenska flickvänner skulle det vara bra att, någon gång i framtiden, kunna ge våra barn en möjlighet att lära sig vårt språk, eller åtminstone få veta varifrån vi kommer (...) då bestämde vi oss för att skaffa en sommarstuga där nere (...) jag tror att med åren blev detta viktigare för oss än när vi var i tjugoårsåldern.

Emil tillägger att han snart kommer att bli pappa och att han hoppas att ”vi [han och hans fru som också är från Bosnien] kommer att försöka att behålla språket. Han fortsätter med att säga att: ”våra föräldrar var i en annan situation och det är inte så konstigt att de mest insisterade på att vi skulle lära oss svenska.” Alma håller med Emil angående föräldrarna och berättar om sin mamma:

Hon läste på universitetet och blev kemiingenjör i Sverige. Då var svenska väldigt viktigt för henne, men nu när hon håller på att bli äldre och närmar sig pensionsåldern, är det som förut när jag var liten och vi läste sagor [på bosniska] tillsammans. Nu läser vi romaner på vårt språk och diskuterar dem med varandra. Det är viktigt för mig att ha en nära kontakt med henne för jag hoppas att hon, en dag, kommer att läsa med mina barn på samma sätt.

7.4. Diskussion: Språkbevarande - Inte bara ett småsamtalsspråk, trots allt?

I deltagarnas samtal om modersmålet i relation till svenska får vi insikt i hur bosniska får allt större plats i deras liv med tiden. I Almas, Emils och Saras fall blir detta påtagligt i och med flytten till Bosnien där de, i början, förstår att deras modersmål har blivit deras svagaste språk. När Alma, exempelvis jämför sig med sina studiekamrater på läkarprogrammet saknar hon ofta ord på bosniska för att kunna

förklara det hon kan på svenska. Sara betraktar till exempel den bosniska tillvaron genom, sina ”svenska ögon” och beskriver hur hon saknar ord och begrepp på bosniska för att bland annat kunna göra vanliga ärenden såsom betala räkningar då hon väntar sig samma kölappssystem som i Sverige. Emil kommer bland annat ihåg att det var svårare att läsa tidningar på bosniska i början än på engelska och tyska som han hade läst på gymnasiet, vilket även tyder på att det kan vara problematiskt att använda sig av begreppen *förstaspråk* och *andraspråk* genom att se på dessa som statiska kategorier (Leung, Harris, & Rampton, 1977:555).

Att någons förstaspråk eller modersmål kan försvagas och till och med förvandlas till ett svagaste språk hos flerspråkiga individer rapporteras det om i en rad studier. Tuominen (1999) undersöker exempelvis hur flerspråkiga föräldrar i USA försöker bevara modersmålet bland sina barn. Studien visar att dessa familjer talade mest engelska, även när båda föräldrarna hade samma modersmål och att det var barnen som fick ”decide what the family’s home language will be (1999:59).” Vidare påstår Tuominen (1999) att tendenserna till ett språkbyte är mest påtagliga i de familjer vars föräldrar har en låg utbildnings- samt socioekonomisk status och förklarar detta med att dessa föräldrar har färre resurser att hjälpa sina barn att bevara modersmålet.

Tuominen (1999) konstaterar bland annat att välutbildade föräldrar kan vara mer medvetna om de resurser i samhället som kan hjälpa dem samtidigt som hon påpekar att de ekonomiska resurserna också kan spela en viktig roll i detta sammanhang: ”Those with money and time may also have an increased ability to ”do” language maintenance” (Tuominen, 1999:63). I detta avseende kan det konstateras att deltagarnas föräldrar, som flyktingar i Sverige, hade varken tid eller pengar att investera i modersmålets bevarande utifrån sina livssituationer i början. Deras tidigare utbildningar skulle kompletteras så de fokuserade mest, enligt deltagarna, på att lära sig svenska för att kunna arbeta och försörja sina familjer och på så sätt lyckas i sitt nya land. Detta överensstämmer med bland annat Hurst (2017) som påpekar att värdet av migranternas/invandrarnas språkliga resurser ständigt förhandlas och omförhandlas beroende av kontexten vilket ofta kan resultera i:

the devaluing of resources that were previously valued in the migrants’ home contexts – both in economic terms (migrants may no longer be able to use their

languages as capital, or to enable capital through employment) and in cultural terms (resources are no longer able to be leveraged as cultural capital) [...] (Hurst, 2017:183).

Denna devalvering av ens egna språkliga resurser i form av så väl ekonomiskt som kulturellt kapital kan till slut även leda till språkförlust bland första och/eller andragenerationen invandrare. Enligt Beykont (2010) är det två olika typer av faktorer som kan vara avgörande för språkbyte/språkbevarande bland flerspråkiga grupper, nämligen de *underlättande* och de *motiverande*.

Beträffande de underlättande faktorer exempelvis stödjande regeringspolitik och täta kontakter med hemlandet kan vi konstatera att deltagarnas modernmålsundervisning i grundskolan kan ses som stödjande regeringspolitik men, i sig, inte är tillräckligt för att ett språk ska bevaras. Till skillnad från Milan, hade alla deltagare, särskilt Sara, relativt täta kontakter med Bosnien under tonåren, men när hon, liksom Alma och Emil, bestämde sig för att stanna där i några år, blev det ett problem utifrån föräldrarnas perspektiv. Föräldrarna hade nämligen svårt att förstå hur deras barn kunde välja ett sämre liv i Bosnien framför det goda livet som de skapat i Sverige. Sara och Emil förklarar det ytterligare genom att säga att föräldrarna såg flytten till Bosnien som ett misslyckande, vilket på ett sätt är förståeligt med tanke på ”vad de har gått igenom för att komma hit”, tillägger Emil.

I *World Migration Report* (2013:36) grupperas länder utifrån deras ekonomiska status generellt i ”*North*” åsyftande höginkomstländer och ”*South*” som syftar till låginkomstländer enligt Världsbankens kategorisering. Detta, i sin tur, kan tyda på att migrationen från syd till nord (från Bosnien till Sverige) kan betraktas som mer framgångsrik än den som sker i motsatt riktning. Utifrån ett lingvistiskt perspektiv, däremot, var det enbart positivt att stanna i Bosnien i några år för att utveckla sitt modersmål och är ett exempel på *motiverande faktorer* som avser individens medvetna val och engagemang för att bevara modersmålet. Vid *syd-nord migrationen* som deltagarna i denna studie har upplevt som flyktingar, saknas oftast både *underlättande* och *motiverande faktorer* helt, enligt bland annat Tuominen (1999), Beykont (2010) och Hurst (2017).

Deltagarna i den här studien visar däremot en mer rörlig och föränderlig bild av de processer som inbegriper språkbyte och språkbevarande än det framkommer i de ovannämnda studierna. I studiens samtal beskriver de hur de själva så småningom börjar ta allt större ansvar för att bevara sitt modersmål vilket i sin tur visar att föräldrarnas roll inte behöver vara avgörande för denna process. Dessutom visar de full förståelse för föräldrarnas begränsade möjligheter att koncentrera sig på bosniska i början samtidigt som de påpekar att de själva är i en annan situation och har goda möjligheter att ägna sig åt sitt modersmål idag. Här blir det även aktuellt att närmare titta på idén om *superdiversity* (Vertovec, 2007) och fråga sig:

Who, in fact, perceives the world as superdiverse? Who experiences it as superdiverse (Reyes, 2014:368)?

Idén om *superdiversity* skapar en stark känsla av socialromantik, “creating an illusion of equality in a highly asymmetrical world” enligt Makoni (2012:193) som föreslår att forskare inom fältet snarare borde tala om asymmetriska maktrelationer i världen genom att skilja på de som byter land frivilligt och de som är tvungna att göra det. De som är tvungna att lämna sina länder exempelvis på grund av krig, liksom deltagarnas föräldrar, inte nödvändigtvis upplever världen som *superdiverse* med oändliga identitets- och språkvalmöjligheter utan snarare som en värld där det oftast finns ett enda språkalternativ som räknas, i deras fall svenska. På så sätt blir det även problematiskt att betrakta deltagarnas föräldrar som huvudansvariga för att överföra modersmålet till sina barn. Idag är det snarare deltagarna i denna studie som återinför bosniska i kommunikationen med föräldrarna i hopp om att kunna föra det vidare till sina egna barn i framtiden, vilket gör dem till huvudaktörer i denna språkbevarande process.

7.5. Resultat: Identitetsförhandlingar: Att positionera sig och positioneras av andra

I detta avsnitt återges hur deltagarna själva beskriver sin identitetsresa över tid, från tonåren fram till vuxenåldern samt hur de positionerar sig under fokusgruppsamtalet. Före tonårsperioden funderade de inte på sin identitet i den traditionella bemärkelsen utifrån vissa förutbestämda kategorier bland annat svensk, invandrare eller bosnier i någon större utsträckning. Milan kommer ihåg exempelvis att han inte förstod varför de äldre barnen i flyktingförläggningen skrattade åt honom då han svarade att hans pappa var sjukgymnast och att hans mamma var lärare när de frågade honom vad hans föräldrar var. Att de var ute deras etnicitet var något han förstod långt senare. En annan etnicitetsbaserad fråga, enligt samtliga deltagare, som i början ofta ställdes inom den bosniska gruppen, var nämligen vilket språk de talade: serbokroatiska, bosniska, kroatiska eller serbiska (se Gustafsson, 2014:35-37). "Fel" svar i detta sammanhang kunde innebära att deras föräldrar tillhörde "fel" etnisk eller politisk grupp vilket kunde leda till att vissa barn slutade leka med dem. Detta, trots att: "vi alla pratade samma språk som före kriget hette serbokroatiska och som plötsligt blev tre separata språk efter kriget", enligt Milan.

Idag kallar deltagarna sitt modersmål *vårt språk* eller bosniska för enkelhetens skull samtidigt som de betonar att de förstår både kroatiska och serbiska och ser dessa som dialekter av samma språk. Även deltagarnas föräldrar visade en pragmatisk inställning i denna infekterade språkfråga då de valde modersmålet bosniska för barnens modersmålsundervisning trots att "de tillhörde olika etniska grupper och kunde ha valt olika språk, ett för mig och ett annat för min syster", påpekar Alma. Detta tyder på att deltagarnas föräldrar var måna om att hjälpa sina barn att smälta in i den bosniska gruppen genom att inte ge sig in i den infekterade språkdebatten som verkade vara en förlängning av det inbördeskrig som pågick i dåvarande Jugoslavien. Däremot låg huvudfokus ändå på att smälta in i den svenska gruppen, vilket vi har sett i de tidigare avsnitten om relationen mellan svenska och bosniska. När Alma tänker tillbaka på den tiden berättar hon:

Det var alltid något konstigt med mig, jag kände mig alltid lite "off" (...) oavsett hur mycket jag försökte (...) Ändå reagerar de andra på mig lite annorlunda jämfört med mina svenska kompisar för att jag pratar ett annat språk med min mamma (...) och jag måste alltid förklara mitt namn och efternamn, bara en sådan "liten sak." Mina föräldrar gick för långt i det att vi skulle bli svenskar. Och jag gick liksom vilse i det.

Och denna känsla har förstärkts med åren, fortsätter Alma, särskilt efter gymnasiet, då hon kände sig:

(...) mycket förvirrad (...) Inte i bemärkelsen om jag är svensk eller inte, utan kanske mer att jag vet att jag inte är svensk och inte heller bosnier. Och det är den känslan att du alltid är mittemellan.

Då bestämmer sig Alma för att flytta till Bosnien och läsa medicin där. Det var även ett sätt, enligt henne, att försöka förstå både sig själv och sina föräldrar. Sara känner igen sig i Almas känsla av vilshenhet och berättar att hon började fundera på vem hon var i högstadieåldern:

Då gick jag ofta på konserter med Balkanmusik och umgicks med vårt folk [folk från Bosnien] (...) Och "de där" som vi kallade svenskar för, de kunde inte alls förstå oss (...) jag började intressera mig för vad som hänt under kriget (...) förut hade jag aldrig funderat på det (...) plötsligt ville jag få reda på det och allt mer tänkte jag på vem jag var och var jag tillhör mer.

Emil kommer ihåg sin högstadie- och gymnasietiden som en tid då han:

identifierade sig mest med "bröder" från Bosnien, Somalia, Sri - Lanka, Thailand, Iran (...) med hela världen utom svenskar. För det var bara två grupper i skolan, invandrare och svenskar, och vi umgicks inte speciellt mycket emellan, kanske genom idrott, men det var inte vanligt att gå hem till varandra (...) det hände sällan.

När han tänker tillbaka på den perioden idag påpekar han att han i och med sin flytande svenska och sitt europeiska utssende kunde ändå ”kamouflera sig och passera som svensk” samtidigt som han kände en stark lojalitet mot de andra i skolan som inte kunde göra det så enkelt. Men han var inte heller en av de andra, utan hamnade alltid ”mellan dessa grupper.” Milan, däremot, berättar att det inte fanns några tydliga grupper på hans högstadie- och gymnasieskola och att han mest umgicks med de klasskamrater som spelade fotboll i samma lag. När han tänker tillbaka på den tiden säger han:

Jag funderade aldrig på om jag var bosnier eller svensk utan jag bara flöt med (...) nästan alla var svenskar, och de såg också mig som svensk och då var jag väl det (.) och jag upplevde aldrig heller att svenskar inte bjöd hem mig. Vi alla ville dock bli som Zlatan!

Milan låter sig alltså definieras av de andra som svensk och funderar inte så mycket på det överhuvudtaget samtidigt som det finns en annan identitet att sträva efter, nämligen att bli lika duktig på fotboll som Zlatan. Till skillnad från Milan bekräftar Sara Emils beskrivning av att det fanns två olika grupper som de fick förhålla sig till på olika sätt under högstadie- och gymnasietiden:

I tonåren utnyttjade vi det att vi kunde kamouflera oss och skifta mellan olika identiteter. Vi kunde de svenska koderna, vårt svenska var perfekt, vi visste hur man pratade med vuxna i skolan och utanför skolan (...) men när det passade oss tog vi på oss invandrarkostymen (.) för vår egen vinning.

Däremot, säger Emil, i likhet med Alma att ”det alltid var något som skavde”. Då börjar han fundera allt mer på sina bosniska rötter. Väl i Bosnien inser han, liksom Alma och Sara, att han mest betraktas som svensk vilket inte alltid kunde förklaras med språkförbistringen utan snarare med hur han betedde sig i olika sociala sammanhang. Som Sara redan påpekat kunde de alla svenska koderna men hur var det med de bosniska? Liksom Emil, säger Sara att det tar tid innan du blir accepterad. I Bosnien betraktades hon i början som:

(...) en bortskämd svenska som klagar på att hennes bredband inte fungerar som det ska, som inte förstår att det finns mycket viktigare problem i världen.

Alma instämmer genom att säga att man verkligen får ett annat perspektiv och att man lär sig mycket om sig själv när man inte längre befinner sig i "det svenska samtalsrummet" som präglas av "försiktighet, ömsesidighet och tydliga turtagningsregler," enligt henne. Beträffande olika samtalskulturer tillägger Milan, att han förstod vad han saknade mest i Sverige medan han bodde i Chile:

Två år i Chile (...) det jag upplevt där är det jag saknar mest med Sverige, det att mitt hem alltid är öppet och att du är välkommen när som helst, vi behöver inte planera allt (.) det saknar jag mest, vårt sätt [det bosniska sättet] där du kan komma när du vill och att vi inte behöver prata om det i förväg och inte heller skriva upp det i kalendern (...)

På så sätt kommer Milan närmare sina bosniska rötter genom att befinna sig långt ifrån både Sverige och Bosnien, nämligen i Chile där han, för övrigt betraktas av de andra som svensk eller västerlänning. Idag i kommunikation med sina anställda som kommer från Italien, Spanien, Sverige och Japan beskriver han hur:

ett lönerevisionssamtal med italienare och spanjorer är enklast för de är som som vi [bosnier], direkta och offensiva, medan med japaner är det svårare eftersom du inte ens kan vara direkt som en svensk [skratt], jag menar indirekt (...) och då inser du att det finns tusen andra sätt och att allt det här har lärt oss att navigera våra liv på ett bra sätt.

7.6. Diskussion: Identitetsförhandlingar: Att positionera sig och positioneras av andra

Som vi har sett ovan förhandlar deltagarna sina identiteter så väl som talare av sitt modersmål som talare av sitt andraspråk genom att betrakta sig själva samt betraktas

utifrån sin tillhörighet till åtminstone dessa två grupper. Redan som barn upplever de att det även kan uppstå konflikter vid sådana identitetsförhandlingar inom en och samma språkgrupp då deras modersmål (serbokroatiska före kriget) delas upp i tre olika språk bosniska, kroatiska och serbiska efter kriget på Balkan (Gustafsson, 2014:36) vilket illustrerar att "identity options offered to individuals at a given moment in history and ideologies that legitimize and value particular identities more than others" (Pavlenko & Blackledge, 2004:1) är långt ifrån att vara statiska. Alma beskriver bland annat hur hennes föräldrar, plötsligt betraktas som talare av olika språk utifrån sina olika etniciteter, något som blir problematiskt när de ska välja modersmål i skolan för henne och hennes syster. I valet mellan bosniska, kroatiska och serbiska bestämmer de sig för bosniska, liksom Emils, Saras och Milans föräldrar för att på så sätt underlätta för sina barn och skydda de från exkludering i den egna gruppen, vilket de har sett tendenser till medan de bodde i olika flyktingförläggningar. Som talare av serbokroatiska, som inte längre är ett legitimt språk, blir de alltså en minoritet i den bosniska gruppen som i sin tur tillhör en av många minoritetsgrupper i Sverige.

Väl i Sverige blir de snart medvetna om att det huvudsakligen erbjuds två identitetsalternativ i skolan, nämligen svenskar och invandrare. Medan Milan låter sig definieras som svensk av de andra befinner sig de övriga tre deltagarna mitt emellan dessa två grupper. Å ena sidan kan de passera som svenskar utifrån sin flytande svenska och sitt europeiska utseende men å andra sidan känner de att det alltid är något som "skaver" enligt Emil vilket Alma exemplifierar med att hon bland annat alltid måste förklara sitt namn och efternamn eller varför hon pratar ett annat språk med sin mamma. Detta visar att de som har ett annat modersmål än majoritetsspråk, liksom studiens deltagare, kan ha svårt att identifiera sig med bara en kultur och ett språk, eftersom "the heritage language identity requires negotiation between at least two languages and cultures (Duff, 2012:412). Medan deltagarnas föräldrar uppmuntrar det svenska identitetsalternativet börjar både Alma, Emil och Sara intressera sig allt mer för sina bosniska rötter för att kunna förstå vilka de är. Att samtidigt tillhöra en majoritet- och en minoritetsgrupp i samhället kan ibland innebära att man hamnar mitt emellan dessa grupper vilket både Alma, Emil och Sara vittnar om.

Däremot är det viktigt att betona att vi inte kan se studiens deltagare som en homogen grupp vars identitet är statisk utan att det varierar från individ till individ över tid beroende på så väl kompetensnivån på modersmålet som i vilka situationer och med vilka de använder sina språk, enligt bland annat Blackledge & Creese (2017) och Canagarajah (2013). Eftersom deltagarna i denna studie har kommit till sin andraspråksmiljö som barn och har, i stort sätt, gått hela sin utbildning på svenska ifrågasätter de dock aldrig sin kompetens på svenska i relation till sin identitet. I deras fall blir det då modersmålet behärskning och användning som orsakar dessa blandade känslor och ambivalens som de beskriver på olika sätt. Som Sara påpekar kunde de alla svenska koder men det tog en tid innan de lärde sig de bosniska vilket bland annat illustreras med hur hon väntade sig ett köllappsystem i Bosnien.

I detta sammanhang är det också relevant att använda begreppet *positioning* [positionering] som Davies & Harré (1990:48) framhäver som betydelsefullt när det gäller den dynamiska dimensionen vid identitetsförhandlingar. Att positionera sig själv som en som tillhör en grupp eller en som inte gör det innebär att man även definierar de andra som inte tillhör dessa grupper. I deltagarnas samtal framträder ”de andra” som både icke-svenskar som exempelvis ”de som står utanför samhället”, ”de som inte kan smälta in på grund av sin brytning eller sitt utseende”, och svenskar som exempelvis ”de där som inte förstår oss”, ”de man inte gick hem till” eller ”de som är indirekta.” Som Pavlenko & Blackledge (2004:20) påpekar handlar självpositionering om att bilda sin identitet utifrån inkluderingar och exkluderingar i förhållande till vissa grupper vilket manifesteras i deltagarnas samtal. Att dessa inkluderingar och exkluderingar i sig inte är statiska utan förändras beronde på bland annat var deltagarna befinner sig i sina liv, både plats- och åldersmässigt, vittnar om hur identitetsförhandlingar hos flerspråkiga individer kan vara komplexa och svåra att fånga in enbart via en ögonblicksbild vid en viss ålder.

Milan positionerar sig huvudsakligen som svensk, samtidigt som han saknar sina bosniska rötter och positionerar sig som bosnier när han är i Chile. Då upptäcker han att det bosniska och chileanska spontana sättet (enligt honom) att ha sitt hem öppet för sina vänner hela tiden utan någon planering är det han saknar mest med Sverige. Genom att positionera sig som bosnier under sin vistelse i Chile, definierar han vad som saknas honom via ett annat språk han behärskar, nämligen spanska. Även, vid

lönerevisionssamtal med sina anställda, positionerar han sig återigen mer som bosnier då han beskriver sina italienska och spanska medarbetares samtalsätt som ”vårt sätt”, alltså bosniskt medan det svenska och det japanska samtalsätt som ”deras”, som är indirekt och försiktigt. Alma, Sara och Emil positionerar sig själva och positioneras även av andra mer utanför den bosniska gruppen när de är i Bosnien samtidigt som alla fyra deltagare positionerar sig som ”vi”, alltså bosnier här i Sverige, som talar ”vårt språk” under detta fokussamtal vilket är ett exempel på Davies och Harrés *reflexive positioning* (1990:48) ”in which one has some agency to position oneself” (Baxter, 2020:42).

Vidare kan vi se att Alma, Emil, Milan och Sara kan både vara ”vi” och ”de” i dessa två grupper i Sverige beroende på om ”invandrarkostymen” ska på eller inte vilket Sara bland annat beskriver som en period under tonåren då hon kunde växla mellan att vara bosnier eller svensk dagligen. För Emils del handlar denna positionering mer om solidaritet med de andra, alltså icke-svenskar, som inte kan smälta in i majoritetsgruppen lika enkelt som han själv. Dessa hade han både som kompisar i tonåren och idag, som gymnasielärare, har han en del elever som tillhör denna grupp. Att kunna förstå sig själv som både ”jag” och ”den andre” är alltså ”two crucial processes that go hand in hand” (Duff, 2012:410) vid identitetsförhandlingar hos flerspråkiga individer.

För att ytterligare belysa hur studiens deltagare skapar sina identiteter utifrån sina språk har jag tittat på Leung, Harris, & Ramptons (1997) *three-part model of language identity* som tar hänsyn till individens valmöjligheter och agency. Enligt denna modell består ens språkidentitet av *language expertise*, *language affiliation* och *language inheritance*. *Language expertise* berör kompetensnivå en person har utvecklat på sitt/sina språk där Leung, Harris, & Rampton (1997:555) betonar att man kan vara expert på ett språk utan att känna någon större samhörighet med det. Med *language affiliation* avses däremot vår känsla av samhörighet eller identifikation med ett språk oavsett om vi “nominally belong to the social group customarily associated with it” (Leung, Harris, & Rampton, 1997:555).

Den tredje komponenten i denna model är *language inheritance* som avser det eller de språk som överförs till barn via deras familjer “whether or not they claim expertise in or affiliation to that language” (1977:555). Vi kan alltså inte förutsätta att man

automatiskt känner en stark samhörighet med det/de språk man har ärvt. Många flerspråkiga individer ser sin relation till sina språk utifrån endast en av dessa tre komponenter vilket även kan förändras över tid. Detta kan vi bland annat se i Milans fall vars språkarv inte automatiskt leder till att han identifierar sig med den bosniska gruppen i en större utsträckning, särskilt i sin unga ålder eftersom han saknar språkexpertisen (enligt honom själv) och har en fragmentarisk *language affiliation* med bosniska. När det gäller engelska visar han däremot en högre nivå av språkexpertis eftersom han använder det språket dagligen i sitt jobb men det betyder inte att han känslomässigt identifierar sig med det. Milan identifierar sig själv mest som svensk där han visar både *language affiliation* och *language expertise* trots att han saknar *language inheritance* i detta sammanhang. I Almas fall blir det tydligt att *language inheritance* och *language expertise* beträffande bosniska inte helt oproblematiskt leder till *language affiliation* då hon å ena sidan påstår att hon älskar det bosniska språket men å andra sidan inte känner sig som en i den bosniska gruppen i de flesta situationer. Under studiens fokussamtal uttrycker dock samtliga deltagare en stark samhörighet med bosniska genom att välja bosniska som det språk de ska samtala på, vilket bland annat vittnar om att två av dessa kategorier i Leung, Harris, & Ramptons (1997) *three-part model of language identity*, nämligen *language expertise* och *language affiliation* är dynamiska och kan utvecklas och förändras med tiden, liksom ens identitet.

7.7. Resultat: Agency - en värld med många valmöjligheter

Under fokusgruppssamtalet har deltagarna berättat om hur deras val har påverkat och förändrat deras identiteter över tid vilket innehåller en rad exempel på *agency*. Utöver det som redan har nämnts tidigare anges här några exempel på deltagarnas *agency* i form av deras avslutande kommentarer. Sammanfattningsvis säger Sara:

Vistelsen i Bosnien har hjälpt mig att förstå att jag inte behöver och inte heller vill välja om jag är svensk eller bosnier och vilket språk som är mitt. Det går bra att vara både och samtidigt. Det viktiga är att kommunicera, lära, resa, och utvecklas oavsett var och på vilket språk.

Milan, som har börjat tillbringa sin ledighet i Bosnien de senaste åren har blivit mycket bättre på bosniska än tidigare, enligt honom, och ser det som en stor tillgång i kommunikation med släktingarna både i och utanför Bosnien. Trots detta känner han inte att det har förändrat hans känsla av vem han är:

Jag blir ännu mer svensk när jag är där, jag kan inte förstå den nationalism och korruption som råder i landet (.) du kan inte ens få ett enkelt jobb om du inte har mutat någon (...) det är min stora sorg att det har blivit så. De senaste åren har jag faktiskt funderat om jag överhuvudtaget hade överlevt om jag hade stannat kvar där nere (...) men det är något speciellt med vårt språk [bosniska] (...) jag är glad att jag inte har gett upp det (...)

Även Alma känner igen sig i Milans beskrivning om att språket i sig inte ger en känsla av tillhörighet som hon kanske hade hoppats på när hon kom till Bosnien:

Efter en tid, inser jag att jag inte tillhör här [i Bosnien], trots att jag älskar språket. Jag kan inte känna igen mig i detta land och jag är inte som mina föräldrar heller. De har helt andra referensramar från ett land som inte finns längre och som jag inte kommer ihåg för jag var alldeles för liten när det upplöstes. Vid återkomsten till Sverige försonas jag då med att jag inte är antingen eller och inte både och heller, och (.) det förstår jag i tjugotvåårsåldern ungefär, så jag behövde verkligen tid för att pröva mig fram.

Vidare säger Alma:

Och min värld har blivit större (...) min värld innebär många valmöjligheter (.) så jag har bestämt mig för att jag helt enkelt är lager på lager vilket är en riktig fördel (.) att känna denna enorma frihet. Och nu lever jag i Sverige men nästa år kan jag flytta till Norge eller USA om jag vill (.) min värld har blivit större och den är inte längre etnicitetsbaserad.

Sara instämmer genom att säga att:

Jag har blivit mer öppen för förändringar, även mina rötter förändras. De breder ut sig och växer åt många olika håll (.) vem säger att de måste stanna kvar i en standardform bara för att jag har detta namn och efternamn och för att jag är född i en folkgrupp på en bestämd plats, och för att jag kom till Sverige som flykting. Under perioden mellan 1992 och 2000 som vi pratar om i början, var det lättare att säga vem jag var eftersom jag bara hade en etikett men idag är de många och jag tror att de blir fler och fler med tiden.

Emil fortsätter igenkännande:

Det handlar alltid om samma sak att du som människa ska kunna vara god, vänlig, bete dig som folk (...) Och om du då har fördelen att ha kunnat lära dig detta på olika sätt, på olika språk, trots att innebörden alltid är den samma (...) vår fördel är alltså att vi kan visa det på många olika sätt.

7.8. Diskussion: Agency – en värld med många valmöjligheter

Agency kan beskrivas som vår förmåga att agera, att ta kontroll över våra liv genom att göra självständiga val samt vidta konkreta åtgärder som leder till så väl individuella som sociala förändringar. Ahearn (2001:112) definierar *agency* som "the socioculturally mediated capacity to act." Denna förmåga, ligger till grund för alla sociala transaktioner och kan ha sociala, kulturella och lingvistiska begränsningar vilket återspeglas i våra sociokulturella och lingvistiska praktiker enligt Ahearn (2001). *Agency* gör det möjligt för bland annat flerspråkiga individer att både föreställa sig och realisera nya roller och identiteter i syfte att uppfylla sina mål samt "to choose which role will be enacted in which way in which institutional context" (Belz, 2002:18). I detta sammanhang är det viktigt att påpeka att *agency* och makt hör ihop eftersom förmågan att agera förutsätter att vi har förmåga att utöva makt, enligt Obojska & Purkarthofer (2018:250). På så sätt kan *agency* ses som ett spektrum

mellan "powerless and empowered subject positions" (2018:250) vilket återspeglas i deltagarnas samtal där de, i retrospektiv beskriver vissa händelser i sina flerspråkiga liv och presenterar sig själva så väl som aktiva som passiva aktörer.

Almas, Emils och Saras *agency* vid identitetsförhandlingar framträder mest när de beskriver hur och varför de har bestämt sig för att flytta till Bosnien. Detta beslut går, som vi har sett, tvärtemot föräldrarnas föreställningar om ett framgångsrikt liv som de förknippar med Sverige och inte Bosnien men gör Alma, Emil och Sara till de som tar kontroll över sina liv. Alma accepterar bland annat inte sin känsla av att det "alltid var något off" med henne i tonåren, utan försöker förstå hur denna känsla hänger ihop med hennes bosniska bakgrund för att förstå vem hon är. Emil, liksom Sara vill inte reduceras till att antingen vara svensk eller invandrare, genom att acceptera de identiteter som erbjuds i skolan, utan väljer att genom sina bosniska rötter försöka förstå om det finns något annat alternativ. Både Alma, Emil och Sara visar dessutom *agency* när det kommer till att förbättra bosniska genom att inte låta det förbli ett småsamtalsspråk vilket kan sammanfattas med Almas ord:

(...) och jag ser det [bosniska] som ett plus, som engelska (.) och definitivt ännu viktigare än engelska, det blir ett till språk utöver svenska (.) för varför skulle jag ge upp det?

Till skillnad från dessa tre visar sig Milan vara mer passiv beträffande hans identitet då han nöjer sig med det alternativ som erbjuds honom; om de andra ser honom som svensk, då är han svensk. Hans *agency* visar sig något senare i livet då han väljer, i egenskap av blivande förälder, att oftare ha kontakter med Bosnien och på så sätt förbättra sitt modersmål för att i sin tur kunna överföra det på sina barn i framtiden. Däremot tar han avstånd från den politiska situationen i Bosnien vilket bland annat gör att han inte kan identifiera sig som bosnier om det inte var för språket (bosniska) som verkar få allt större plats i hans liv. Här ser vi ett exempel på Milans *agency* i och med det att han väljer just språket som betyder mycket för honom samtidigt som han distanserar sig från den nationalism som, enligt honom, råder i landet.

I deltagarnas samtal framkommer det även att de ser bevarandet av bosniska som sitt eget ansvar och inte föräldrarnas som av förklarliga skäl, enligt samtliga deltagare,

var tvungna att fokusera på svenska vilket återigen vittnar om deltagarnas *agency* i denna kontext. På så sätt byter de roll med sina föräldrar som i sin tur har visat *agency* vid inläringen av svenska vilket Pavlenko & Lantolf (2000:170) anser vara en avgörande faktor vid andraspråksinläring hos vuxna.

Återigen kan det konstateras att *agency*, makt, och socioekonomisk struktur hör ihop eftersom studiens deltagare, till skillnad från sina föräldrar, har fått ett större utrymme där de kan ifrågasätta, förhandla och omförhandla sina identiteter utifrån sina språk och på så sätt ta kontrollen över sina liv. Att flerspråkiga personer till exempel väljer att tala sitt modersmål med varandra, som deltagarna gör under studiens fokusgruppsamtal trots att de är kompetenta talare av majoritetsspråket är ett exempel på *agency* eftersom denna positionering står i kontrast till vad talare av det dominanta språket förväntar sig av dem (Maguire & Curdt-Christiansen, 2007:76). På så sätt blir dessa val och förhållningssätt en del av identitetsförhandlingar hos flerspråkiga personer där de utvecklar sina identiteter under en ”constant dialogic interaction among social constraints, personal language choice, and personal agency” (Val & Vinogradova, 2010:7).

Vid dessa förhandlingar låter sig deltagarna inte kategoriseras i den redan färdiga grupp som de tillhör enligt statistiken, det vill säga flyktingar från Bosnien eller unga födda utomlands som bor i Sverige, utan uttrycker sina identiteter genom att beskriva att deras värld har blivit större och mer föränderlig. Sara säger att även hennes rötter förändras och på så sätt ifrågasätter hon de traditionella, statiska föreställningarna om någons språkarv eller etnisk bakgrund genom att blicka framåt och välkomna sina nya identiteter i form av nya ”etiketter” som hon uttrycker det. Alma kallar det ”lager på lager” vilket Sara, Emil och Milan bekräftar genom att påpeka att det finns mycket mer än att enbart vara ”både och” eller ”antigen eller”. På så sätt kan vi förstå *agency* som en förmåga som ”enable people to actively resist certain behaviors, practices, or positionings” Duff (2012:417). Genom att våga ge sig tid att ”pröva sig fram” i sökandet efter sina identiteter beskriver Alma sin värld som full av valmöjligheter och avfärdar, liksom de övriga deltagare, en värld som är etnicitetsbaserad.

8. Avslutning

Denna studie handlar om Alma, Emil, Milan och Sara som kom till Sverige som flyktingbarn från Bosnien på 1990-talet. Till skillnad från de flesta unga utrikesfödda i Sverige anses de vara framgångsrika i och med att de även uppvisar en högre sysselsättningsgrad än inrikesfödda i samma åldersgrupp vilket gör de till ett undantag i statistiken. Statistiken kan inte visa människorna bakom dessa uppgifter något som däremot den här studien hoppas kunna bidra med. Syftet med denna fokusgruppsstudie har varit att belysa hur Almas, Emils, Milans och Saras språk har påverkat deras identitet utifrån följande forskningsfrågor:

1. Hur beskriver deltagarna sin språkanvändning utifrån relationen mellan sitt modersmål bosniska och sitt andraspråk svenska över tid?
2. Hur har deltagarna förhandlat sina identiteter utifrån språk, valmöjligheter samt agency över tid?

I detta avsnitt följer en kort sammanfattning av studiens huvudresultat utifrån dessa frågor.

8.1. Relationen mellan bosniska och svenska över tid

Relationen mellan deltagarnas modersmål bosniska och deras andraspråk svenska avspeglar den situation som råder på Bourdieus *språkmarknad* (1999:39) där majoritetsspråken svenska, och även engelska samt spanska har ett högre kulturellt värde än minoritetsspråket bosniska som egentligen slutat vara ett användbart kapital i Sverige. Detta i sin tur leder till att inläringen samt användningen av svenska premieras av deltagarnas föräldrar som på så sätt vill försäkra sig om att både de och deras barn ska lyckas i Sverige genom att få tillgång till en god utbildning och goda yrkesvalmöjligheter. I sådana sammanhang talar till exempel György-Ullholm om ett gradvist språkbyte (2010a:9) som är beroende av hur flerspråkiga personer använder

sina språk i sin vardag. Samtliga deltagare i denna studier vittnar om hur de gradvist börjat använda svenska allt mer, speciellt med yngre syskon och kompisar vilket även pekar på att en timmes modersmålsundervisning per vecka inte är någon garanti för att modersmålet ska bevaras. Liksom alla språk försvagas modersmål om de inte används i många olika situationer där man kan avhandla varierande ämnen, enligt György-Ullholm (2010a:9) vilket i värsta fall kan leda till ett *språkbyte* (Hyltenstam & Stroud 1991:104). Hyltenstam & Stroud (1991:104) betraktar dock inte *språkbyte* och *språkbevarande* som två separata avslutade processer som står i konflikt med varandra utan snarare som en och samma process som sker över fler generationer (ibid.).

När det gäller *språkbevarande* betonar bland annat Tuominen (1999) att det handlar om ett samspel mellan en rad faktorer på både individ- och samhällsnivå som påverkar denna process. Hon nämner exempelvis några *underlättande* faktorer så som stödjande regeringspolitik och täta kontakter med hemlandet och några *motiverande* faktorer som avser individens medvetna val och engagemang för att bevara modersmålet och överföra det till nästa generation. Vidare påstår Tuominen (1999) att både *underlättande* och *motiverande faktorer* saknas helt vid *syd-nord migrationen* vilket delvis överensstämmer med deltagarnas föräldrars situation. Samtidigt visar denna studie en mer dynamisk bild av de processer som inbegriper språkbyte och språkbevarande i och med att deltagarna själva börjar ta allt större ansvar för att bevara sitt modersmål. På så sätt blir inte enbart föräldrarnas roll avgörande för denna process vilket bland annat framhävs i Mills (2004). I denna studie byter deltagarna roller med sina föräldrar i detta avseende och blir på så sätt huvudaktörer i denna språkbevarande process.

8.2. Identitetetsförhandlingar utifrån språk, valmöjligheter och agency

Redan som barn upplever deltagarna att språk och identitet hör ihop och att ”fel” modersmål kan innebära problem vilket innebär att språk och språkideologier är ”anything but neutral” (Pavlenko & Blackledge, 2004:3), något som blir särskilt framträdande i flerspråkiga kontexter. Väl i Sverige blir de snart medvetna om att det

finns två identitetsalternativ i skolan, nämligen svenskar och invandrare. I och med sitt europeiska utseende och flytande svenska inser deltagarna att de kan passera som svenskar, vilket Milan accepterar medan det blir allt mer problematiskt för Alma, Emil och Sara som inte kan känna igen sig varken i den ena eller den andra gruppen. Sara berättar om den perioden då hon tog på sig ”invandrarkostym” eller då hon agerade svensk, Milan började identifiera sig med de som inte så enkelt som han kunde kamouflera sig som svenskar medan Alma kände att föräldrarna gick för långt i försök att de skulle bli svenskar. Fanns det inget annat alternativ? Samtidigt som vi lever i en globaliserad värld med oändliga möjligheter på ytan har deltagarna blivit reducerade till två identitetsgrupper. ”Paradoxen ligger alltså i mötet mellan de förenklade yttre ramarna som samhället skapat och individernas komplexa upplevelser” (György - Ullholm, 2010b:49).

Enligt Davies och Harré (1990:48) positionerar vi oss genom *selfrepresentation* eller positioneras genom *interactive positioning*. Deltagarna blir ”vi” när de positionerar sig i fokusgruppssamtalet genom att referera till bosniska som ”vårt språk.” Medan de är i Bosnien positioneras de däremot av andra som ”en bortskämd svensk” eller ”svenskar” samtidigt som de positionerar de andra exempelvis icke-svenskar som: ”de som står utanför samhället” eller svenskar som: ”de där som inte förstår oss.”

För att kunna förstå hur deltagarna förhandlar sina identiteter över tid kan man använda sig av Leung, Harris, & Ramptons *three-part model of language identity* (1997:555) som tar hänsyn till individens valmöjligheter och agency. Under studiens fokussamtal uttrycker samtliga deltagare en känsla av samhörighet med bosniska som dessutom är deras språkarv samtidigt som de även visar sin språkliga kompetens inom detta språk. Många flerspråkiga individer ser dock sin relation till sina språk utifrån endast en av dessa tre komponenter vilket även kan förändras över tid.

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att samtidigt som deltagarnas identitet förändras över tid, särskilt när de utvecklar expertis inom olika språk, förändras deras känslor av samhörighet med dessa språk. Det är just de känslor som står i konflikt med de bundna och statiska identiteter som oftast påtvingats studiens deltagare av det traditionella synsättet på identitet i samhället. På så sätt blir den poststrukturalistiska synen på identitet som ”fluid, multiple and dynamic rather than fixed and essential”

(Chowdhury, 2020:478) relevant i detta sammanhang eftersom den förkastar slutna kategorier som bland annat första- och andraspråk samt infödd och icke-infödd talare vilket har sina rötter i antagandet att världen i grunden är enspråkig. Här blir det tydligt att den traditionella distinktionen mellan så kallade förstaspråk och andraspråk som ofta antyder att ens förstaspråk eller modersmål automatiskt både är färdigutvecklat innan man börjar utveckla sitt/sina andraspråk och även starkare än de andra språk man utvecklar under sitt liv inte kan tillämpas på studiens deltagare.

Vi kan inte heller förutsätta att man automatiskt känner en stark samhörighet med det/de språk man har ärvt vilket också kan förändras med tid. Detta kan illustreras med Milans fall som börjat använda bosniska i en större utsträckning först i trettioårsåldern. Det är ett exempel på agency som Ahearn (2001:112) definierar som “the socioculturally mediated capacity to act”. Samtliga deltagare visar agency när de tar kontrollen över sina liv genom att göra självständiga val och ta sig tid att pröva sig fram för att förstå vilka de är, som Alma bland annat uttrycker det. I dag vet de att det finns många fler identitetsalternativ, de låter sig inte kategoriseras in i de förutbestämda, statiska grupper som de var tvungna att förhålla sig till i början. Med sina språkliga och sociala resurser är de redo att både förhandla och omförhandla sina nya och gamla identiteter samt motstå de oönskade.

10. Litteraturförteckning

- Abrahamsson, Niclas & Bylund, Emanuel 2012. Andraspråksinlärning och förstaspråksutveckling i en andraspråkskontext. I: Kenneth, Hyltenstam, Monica, Axelsson & Inger, Lindberg (red.), *Flerspråkighet: en forskningsöversikt. Vetenskapsrådets rapportserie 2012:5*. Stockholm: Vetenskapsrådet, s. 153- 246.
- Ahearn, Laura, M. 2001. Agency. In: Duranti, Alessandro (ed.), *Key Terms in Language and Culture*. Oxford, UK: Blackwell, pp. 7-10.
- Bauman, Zygmunt 2004. *Identity: Conversations with Benedetto Vecchi*. Cambridge: Polity Press.
- Baxter, Judith 2020. Positioning Language and Identity. Poststructuralist perspectives. In: Preece, Siân (ed.), *The Routledge Handbook of Language and Identity*. Abingdon: Routledge, pp. 34-50.
- Beltz, Julie, A. 2002. Second Language Play as a Representation of the Multicompetent Self in Foreign Language Study. *Journal of Language, Identity, and Education* 1(1), pp. 13-39.
- Beykont, Zeynep, F. 2010. "We should keep what makes us different": Youth reflections on Turkish maintenance in Australia. *International Journal of the Sociology of Language* 206, pp. 93-107.
- Blackledge, Adrian & Creese, Angela 2017. Translanguaging in mobility. In: Canagarajah, Suresh (ed.), *The Routledge Handbook of Migration and Language*. Abingdon: Routledge, pp. 31-47.
- Block, David 2007. The rise of identity in SLA research, post Firth and Wagner (1997). *The Modern Language Journal* 91, pp. 863-876.
- Blommaert, Jan 2006. Language policy and national identity. In: Thomas, Ricento (ed.), *An Introduction to Language Policy: Theory and Method*. Malden, MA: Blackwell, pp. 238–254.
- Bourdieu, Pierre 1999. *Language and Symbolic Power*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Budach, Gabriele & de Saint-Georges, Ingrid 2017. Superdiversity and language.

- In: Canagarajah, Suresh (ed.), *The Routledge Handbook of Migration and Language*. Abingdon: Routledge, pp. 63-79.
- Canagarajah, Suresh. 2013. *Literacy as Translingual Practice: Between Classrooms and Communities*. New York and London: Taylor and Francis.
- Chowdhury, Qumrul, Hasan. 2020. Construction of heritage language and cultural identities: a case study of two young British-Bangladeshis in London. In: Preece, Siân (ed.), *The Routledge Handbook of Language and Identity*. Abingdon: Routledge, pp. 476-492.
- Cummins, Jim 2017. *Flerspråkiga elever. Effektiv undervisning i en utmanande tid*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Davies, Bronwyn & Harré, Rom 1990. Positioning: The discursive production of selves. *Journal for the Theory of Social Behaviour* 20 (1), pp. 43-63.
- De Fina, Anna 2003. *Identity in Narrative: A Study of Immigrant Discourse*. Philadelphia, PA: John Benjamins Publishing Company.
- De Fina, Anna 2020. Linguistics practices and transnational identities. In: Preece, Siân (ed.), *The Routledge Handbook of Language and Identity*. Abingdon: Routledge, pp.163-179.
- Duff, Patricia, A. 2012. Identity, agency, and second language acquisition. In: Gass, Susan, M. & Mackey, Alison (eds.), *The Routledge Handbook of Second Language Acquisition*. The Routledge, pp. 410-426.
- Duran Eppler, Eva & Codó, Eva 2020. Challenges for language and identity research in the collection and transcription of spoken interaction. In: Preece, Siân (ed.), *The Routledge Handbook of Language and Identity*. Abingdon: Routledge, pp. 304-320.
- Ekberg, Jan 2016. Det finns framgångsrika flyktingar på arbetsmarknaden. *Ekonomisk debatt*.9(44).<<https://www.nationalekonomi.se/sites/default/files/2016/09/445je.pdf>>. Hämtad: 2021.11.27.
- Friedman, Debra, A. 2012. How to Collect and Analyze Qualitative Data. In: Mackey, Alison & Gass, Susan, M. (eds.), *Research Methods in Second Language Acquisition: A Practical Guide*. Malden, MA: Blackwell Publishing, Ltd, pp. 180–200.
- García, Ofelia 2009. Education, Multilingualism and Translanguaging in the 21st

- Century. In: Mohanty, Ajit, Panda, Minati, Phillipson, Robert & Skutnabb-Kangas, Tove (eds.), *Multilingual Education for Social Justice: Globalising the local*. New Delhi: Orient Blackswan, pp. 128-145.
- Giampapa, Frances (2004). The Politics of Identity, Representation and the Discourse of Self-Identification: Negotiating the Periphery and the Center. In: Pavlenko, Aneta & Blackledge, Adrian (eds.), *Negotiation of Identities in Multilingual contexts*. Clevedon: Multilingual Matters Ltd, pp. 192-218.
- Gustafsson, Oskar 2014. *Balkanisering och klassifikation. En komparativ studie av klassifikation av forna Jugoslavien, beträffande språk, geografi och historia, i DDC och SAB*. Masteruppsats. Uppsala Universitet.
<<https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:727966/FULLTEXT01.pdf>>.
Hämtad: 2021.11.27.
- György-Ullholm, Kamilla 2010a. *Same Mother Tongue - Different Origins: Implications for Language Maintenance and Shift among Hungarian Immigrants and their Children in Sweden*. Doktorsavhandling. Stockholms universitet, Humanistiska fakulteten, Centrum för tvåspråkighetsforskning.
- György-Ullholm, Kamilla 2010b. Flerspråkighet, enspråkighet och etnisk identitet. I: Musk, Nigel & Wedin, Åsa (red.), *Flerspråkighet, identitet och lärande*. Lund: Studentlitteratur AB, s. 23-54.
- Hall, Stuart 1996. Introduction: Who needs "identity"? In: Stuart, Hall & Paul, D. Gay (eds.), *Questions of Cultural Identity*. London: Sage Publication, pp. 1-17.
- Hurst, Ellen 2017. Regional Flows and Language Resources. In: Canagarajah, Suresh (ed.), *The Routledge Handbook of Migration and Language*. Abingdon: Routledge, pp. 171-187.
- Hyltenstam, Kenneth & Milani, Tommaso 2012. Flerspråkighetens sociopolitiska och sociokulturella ramar. I: Kenneth, Hyltenstam, Monica, Axelsson, & Inger, Lindberg (red.), *Flerspråkighet: en forskningsöversikt. Vetenskapsrådets rapportserie 2012:5*. Stockholm: Vetenskapsrådet, s. 17-134.
- Hyltenstam, Kenneth & Stroud, Christopher 1991. *Språkbyte och språkbevarande. Om samiskan och andra minoritetsspråk*. Lund: Studentlitteratur.
- Joseph, John, E. 2006. Linguistic identities: Double-edged swords. *Language Problems & Language Planning* 30(3), pp. 261-267.

- Kristeva, Julia 1988. *Etrangers à nous-mêmes*. Paris: Fayard.
- Krueger, Richard, A. 1998. *Moderating Focus Groups*. The Focus Group Kit, no 4. Thousand Oaks: Sage.
- Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend 2017. *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Leung, Constant, Harris, Roxy & Rampton, Ben 1997. The Idealized Native Speaker, Reified Ethnicities, and Classroom Realities. *TESOL Quarterly* 31, pp. 543-560.
- Linell, Per 1994. *Transkription av tal och samtal: Teori och praktik*. Arbetsrapport Tema Kommunikation 1994:9. Linköping: Linköpings universitet.
- Maguire, Mary, H. & Curdt-Christiansen, Xiao, Lan 2007. Multiple schools, languages, experiences and affiliations: Ideological Becomings and Positionings. *Heritage Language Journal* 5(1), pp. 50-78.
- Makoni, Sinfree B. 2012. A Critique of Language, Linguaging and Supervernacular. *Muitas Vozes* 1(2), pp. 189–199.
- Migrationsverket 2021. Asylsökande till Sverige under 1984-1999. <<https://www.migrationsverket.se/download/18.2d998ffc151ac3871598171/1485556079445/Asyls%C3%B6kande%20till%20Sverige%201984-1999.pdf>> Hämtad: 2021.12.27.
- Milani, Tommaso M. 2013. Språkideologiska debatter i Sverige. I: Kenneth Hyltenstam & Inger Lindberg (red.), *Svenska som andraspråk – i forskning, undervisning och samhälle*. Lund: Studentlitteratur, s. 343–367.
- Mills, Jean 2004. Mothers and Mother Tongue: Perspectives on Self-Construction by Mothers of Pakistani Heritage. In: Pavlenko, Aneta & Blackledge, Adrian (eds.), *Negotiation of identities in multilingual contexts*. Clevedon, England: Multilingual Matters, pp. 161-192.
- Morgan, David 1998. *Planing Focus Groups*. The Focus Group Kit, no 2. Thousand Oaks: Sage.
- Norton, Bonny 2000. *Identity and Language Learning: Gender, Ethnicity and Educational Change*. Essex, UK: Pearson Education Limited.
- Norton, Bonny 2013. *Identity and Language Learning: Extending the Conversation*. Bristol: Multilingual Matters.

- Oakes, Leigh 2001. *Language and National Identity: Comparing France and Sweden*. Philadelphia, PA: John Benjamins.
- Obojska, Maria & Purkarthofer, Judith 2018. "And all of a sudden, it became my rescue": language and agency in transnational families in Norway. *International Journal of Multilingualism* 15(3), pp. 1-13.
- Otterup, Tore 2005. *Jag känner mej begåvad bara. Om flerspråkighet och identitetskonstruktion bland ungdomar i ett multietniskt förortsområde*. Doktorsavhandling. Göteborgs universitet, Institutionen för svenska språket.
- Pavlenko, Aneta 2004. "The making of American": Negotiation of Identities at the Turn of the Twentieth Century. In: Pavlenko, Aneta & Blackledge, Adrian (eds.), *Negotiation of identities in Multilingual contexts*. Clevedon: Multilingual Matters, pp. 34-68.
- Pavlenko, Aneta 2007. Autobiographic Narratives as Data in Applied Linguistics. *Applied Linguistics* 28(2). Oxford University Press, pp. 163-188.
- Pavlenko, Aneta & Blackledge, Adrian 2004. Introduction: New Theoretical Approaches to the Study of Negotiation of Identities in Multilingual Contexts. In: Pavlenko, Aneta & Blackledge, Adrian (eds.), *Negotiation of Identities in Multilingual contexts*. Clevedon: Multilingual Matters, pp. 1-33.
- Pavlenko, Aneta & Lantolf, James 2000. Second language learning as participation and the (re)construction of selves. In: Lantolf, James (ed.), *Sociocultural theory and second language learning*. New York: Oxford University Press, pp. 155-177.
- Preece, Siân 2020. Introduction: Language and identity in applied linguistics. In: Preece, Siân (ed.), *The Routledge Handbook of language and Identity*. Abingdon: Routledge, pp. 1-17.
- Reyes, Angela 2014. Linguistic Anthropology in 2013. Super-New-Big. *American Anthropologist* 116(2), pp. 366-378.
- SFS 2010:800. *Skollag*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
[<Skollag \(2010:800\)Svensk författningssamling 2010:2010:800 t.o.m. SFS 2022:275 – Riksdagen>](#). Hämtad: 2022-01-15.
- Silverstein, Michael 1996. Monoglot standard in America: standardization and metaphors of linguistic hegemony. In: Brenneis, Donald & Macaulay, Ronald, K. S. (eds.), *The Matrix of Language*. Boulder, Westview, pp. 284–306.

- Skutnabb-Kangas, Tove 1981. *Tvåspråkighet*. Lund: Liber.
- Tuominen, Anne 1999. Who decides the home language? A look at multilingual families. *International Journal of the Sociology of Language* 140, pp. 59–76.
- Tusting, Karin, Crawshaw, Robert & Callen, Beth 2002. “know, 'cos I was there”: how residence abroad students use personal experience to legitimate cultural generalizations. *Discourse and Society*, 13(5), pp. 651-672.
- Val, Adriana & Vinogradova, Polina 2010. What is the identity of a heritage language speaker? *Heritage Briefs*, pp. 1-11.
- Vertovec, Steven 2007. Super-diversity and its implications. *Ethnic and Racial Studies* 30(6), pp. 1024-1054.
- Vetenskapsrådet 2011. *God forskningssed*. (Vetenskapsrådets rapportserie 1:2011). Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Wei, Li 2018. Translanguaging as a practical theory of language. *Applied Linguistics*, 39(1), pp. 9-30.
- Wibeck, Viktoria 2010. *Fokusgrupper - Om fokuserade gruppintervjuer som undersökningsmetod*. Lund: Studentlitteratur.
- World migration report. (2013). Geneva: International Organization for Migration.

Bilaga 1.

1. *Öppningsfrågor*

- Ska vi presentera oss för varandra?
- Berätta lite om er själva!
- Hur ser en vanlig dag i era liv?
- Hur gamla var ni vid ankomsten till Sverige?
- Hade ni hunnit gå i skolan i Bosnien före ankomsten till Sverige?

2. *Introduktionsfrågor*

- Hur såg det ut i Sverige i början med tanke på era språk? I skolan och hemma?
- Vad gjorde föräldrarna i början? Hur värderades deras utbildningar och yrken?
- Deltog ni i modermålsundervisning? Var det viktigt för er och/eller föräldrarna?
- Vilka språk läste ni i skolan?
- Vilka språk använde ni varje dag? I skolan, hemma, på fritiden?

3. *Nyckelfrågor*

- Hur var gymnasietiden? Hur såg era umgängeskretsar?
- Hur var kontakterna med Bosnien?
- Vilken plats hade bosniska, svenska och de andra språken i era liv?
- Hur var tiden efter gymnasiet (utbildningar, resor, m.m.)?
- Vill ni berätta om några särskilda händelser som ni förknippar med era språk?
- Hur skulle ni beskriva samhörighetskänslor med era språk? Kunskapsnivå?

4. *Avslutande frågor (summering)*

- Nu, när ni tittar tillbaka på er själva som barn och tonåringar, hur går era tankar? Vilka var ni då och vilka är ni idag?
- Hur ser framtiden ut?

Bilaga 2.

Informationsbrev om masteruppsatsen

Hej!

Jag heter Vesna Bušić och studerar på masterprogrammet i svenska som andraspråk vid Göteborgs universitet. Jag ska skriva min masteruppsats med temat språk och identitet hos flerspråkiga personer som kommer från Bosnien och bor i Sverige. Ni som blivit tillfrågade att delta i min studie tillhör en grupp som kom till Sverige som flyktingbarn från Bosnien på 1990-talet och har bosniska som modersmål. Jag uppskattar verkligen att du tar dig tid att vara med på en fokusgruppintervju och på så sätt bidra till en ökad kunskap om detta ämne. Skulle du dock ångra ditt deltagande kan du givetvis göra det både innan, under och efter intervjutillfället. Masteruppsatsen kommer att publiceras på GU:s hemsida där alla som är intresserade av ämnet kan ta del av innehållet. Intervjun kommer att spelas in och det är enbart jag och min handledare som kommer att ha tillgång till inspelningarna och hela transkriptionen av samtalet. När transkriptionen är färdigskriven kommer du att få den i sin helhet per mail för att kunna kommentera den, välja ett fingerat namn för dig själv och lägga till något om du vill. Transkriptionen kommer för övrigt att förvaras oåtkomligt för obehöriga. All den information som ges under intervjun kommer att avidentifieras vilket innebär att ingen person eller plats kommer att kunna knytas till innehållet i uppsatsen. Tveka inte att höra av er till mig om ni har ytterligare frågor och funderingar!

Med vänliga hälsningar

Vesna Bušić

vesna.busic@umu.se

Telefon: 076 8200386

Bilaga 3.

Deltagarens samtycke

Härmed tillåter jag att mina intervjusvar får användas i en undersökning som utgör underlag till en masteruppsats som kommer att laddas upp på GU:s hemsida och som på så sätt blir offentlig. Jag har blivit informerad om syftet med intervjun, om att innehållet behandlas anonymt, om att jag kan avbryta mitt deltagande innan, under, efter intervjutillfället och även efter att jag har läst intervjutranskriptionerna, och att jag kan kontakta Vesna Bušić för frågor kring undersökning och resultat när jag önskar. Jag har också blivit informerad om att intervjun kommer att spelas in och förvaras oåtkomlig för obehöriga.

Ort och datum

Underskrift

Namnförtydligande

Bilaga 4. Transkriberingsexempel

Bosniska:

*U Švedskoj uđeš na **skatteverket** i imaš **bank id** (...) a dole moraš otići na šalter i tu ti niko ne govori **hej** (...) I onda ti kaže da moraš ići po neki pečat, štembilj (...) i ti ne kontaš možda uopšte šta znači "ovjeriti" (...) Kao prvo stojim u redu i sve sam poredila kroz švedske oči, pa gdje je **kölapp**?*

Svenska:

I Sverige går du in på skatteverket med ditt BankID (...) och där [i Bosnien] måste du gå till ett kontor, och där i luckan är det igen som säger hej till dig (...). Då säger de att du ska ha en stämpel (...) och du vet kanske inte vad "vidimera" [på bosniska] betyder (...). Och jag står i en kö och betraktar allt genom mina svenska ögon, finns det inga kölappar här?